săparea unui tunel pentru Orient-Expres. Nu vreau să îi hulesc pe eroii dumitale greci, Lukiadis: se retrăgeau în cortul lor într-o pornire de mînie; urlau de durere lîngă prietenii lor morţi; tîrau de picioare cadavrul duşmanilor în jurul oraşelor înfrînte, însă, vă rog să mă credeţi, Iliadei îi lipseşte surîsul lui Ahile.

Laptele morţii

săparea unui tunel pentru Orient-Expres. Nu vreau să îi hulesc pe eroii dumitale greci, Lukiadis: se retrăgeau în cortul lor într-o pornire de mînie; urlau de durere lîngă prietenii lor morţi; tîrau de picioare cadavrul duşmanilor în jurul oraşelor înfrînte, însă, vă rog să mă credeţi, Iliadei îi lipseşte surîsul lui Ahile.

Laptele morţii

Şirul pestriţ de turişti se întindea de-a lungul străzii mari din Ragusa. Tichiile cu ceaprazuri, pieptarele brodate legănîndu-se în vînt la uşile dughenelor furau ochii călătorilor în căutare de daruri ieftine sau de travestiuri pentru balurile mascate de pe bord. Era o zi fierbinte ca iadul. Munţii pleşuvi ai Herţegovinei ţineau Ragusa sub focul oglinzilor lor incendiare. Philip Mild intră într-o braserie nemţească unde, în penumbra înăbuşitoare, bîzîiau cîteva muşte mari. Apoi ieşi pe terasă, care dădea spre Adriatica, reapărută în inima oraşului unde te aşteptai mai puţin. Însă

marea întindere albastră nu era aici decît o culoare adăugată la priveliştea bălţată a pieţei. La ţărm, cinci-şase pescăruşi chinuitor de albi, în lumină, curăţau nişte rămăşiţe de peşte azvîrlite acolo. Inginerul Jules Boutrin, cu care Mild îşi împărţea cabina de pe vas, era şi el pe terasă, la o măsuţă joasă de zinc, la adăpost de soare sub o umbrelă de culoare aprinsă care părea un foc în priveliştea mării.

— Mai povesteşte-mi ceva, dragul meu, îi spuse Philip, lăsîndu-se greoi pe un scaun de la masa lui. Am chef să privesc marea bînd un whisky şi ascultînd o poveste... Cea mai frumoasă din cîte ştii şi cea mai puţin adevărată, să mai uit minciunile patriotice şi contradictorii din jurnalele cumpărate pe chei. Italienii îi insultă pe sîrbi, sîrbii pe greci, pe nemţi şi pe ruşi, francezii ponegresc Germania şi, cam tot atît de rău, Anglia... Ce-ai făcut ieri la Scutari, unde erai atît de nerăbdător să vezi nişte turbine?

— Nimica, zise inginerul. Am aruncat în fugă o privire peste nişte vagi lucrări de baraj, dar în restul timpului am colindat oraşul în căutarea unui turn. Prea multe sîrboaice bătrîne mi-au spus povestea Turnului din Scutari ca să nu simt nevoia de a vedea cu ochii mei cărămizile măcinate şi, cine ştie, dîra albă despre care umblă vorba... Dar timpul, războaiele şi ţăranii de prin preajmă, dornici să întărească zidurile gospodăriilor, l-au dărîmat piatră cu piatră, iar amintirea lui se mai înalţă doar în basme... Apropo, Philip, ţi-a fost dat cumva norocul să ai, cum vine vorba, o mamă bună?

— Poftim întrebare, răspunse într-o doară tînărul englez. Mama mea e frumoasă, zveltă, machiată, dură ca un cristal. Şi ce să-ţi mai spun? Cînd ieşim împreună lumea crede că sînt fratele ei mai mare.

— Întocmai. Eşti ca noi toţi. Şi să mai zică nişte idioţi că vremii noastre îi lipseşte poezia. Ca şi cînd n-ar avea suprarealiştii ei, profeţii ei, vedetele de cinema şi dictatorii! Crede-mă,

Philip, dacă ne lipseşte ceva, ne lipsesc realităţile. Mătasea e artificială, mîncărurile noastre atît de neplăcut sintetice aduc cu umbrele acelea de alimente cu care sînt hrănite mumiile, iar femeile, sterilizate împotriva nenorocirilor şi a bătrîneţii, au încetat să mai existe cu adevărat. Doar în legendele ţărilor pe jumătate barbare mai poţi găsi făpturile bogate în lapte şi în lacrimi a căror odraslă ai fi mîndru să poţi fi... Unde oare am auzit vorbindu-se de un poet care nu mai putea iubi nici o femeie pentru că, într-o altă viaţă, o întîlnise pe Antigona? Cam aşa sînt şi eu. Cîteva duzini de mame şi de femei îndrăgostite, de la Andromaca pînă la Griselda, m-au făcut prea exigent cu păpuşile astea incasabile care trec drept realităţi.

„Isolda ca iubită şi, drept soră, preafrumoasa Aude"... Da, de bună seamă, dar cea care aş fi vrut să-mi fie mamă este o copilă din legenda albaneză, nevasta unui voinic de pe aici...

Erau trei fraţi care munceau la înălţarea unui turn de unde să-i pîndească pe jefuitorii turci. Se puseseră pe treabă cu mîinile lor, fie pentru că zidarii erau rari şi scumpi, fie că, ţărani destoinici cum erau, se încredeau numai în braţele lor. Nevestele veneau, rînd pe rînd, să le aducă merinde. Numai că, de cîte ori izbuteau să înalţe turnul îndeajuns ca să-i poată pune pe acoperiş un mănunchi de flori de cîmp, vîntul nopţii şi vrăjitoarele din munţi îl năruiau, cum a năruit cîndva Dumnezeu turnul din Babilon. Sînt multe pricini datorită cărora un turn nu se ţine în picioare; poţi să dai vina pe neîndemînarea lucrătorilor, pe pămîntul înşelător, pe slăbiciunea mortarului. Însă ţăranii sîrbi, albanezi sau bulgari îi recunosc acestui dezastru o singură pricină: ei ştiu că o clădire se surpă dacă la temelia ei nu se află îngropat un bărbat sau o femeie, pentru ca oasele lor să sprijine, pînă la Judecata de Apoi, greaua carne de piatră. De pildă la Arta, în Grecia, se poate vedea un pod în care a fost

zidită o fată: o şuviţă din părul ei iese dintr-o crăpătură şi atîrnă deasupra apei, ca o plantă aurie. Cei trei fraţi au început să se uite unii la alţii bănuitor şi să umble cu fereală, ca nu cumva să le cadă umbra pe zidul neterminat: în lipsa unui trup, se putea întemniţa în zidărie umbra unui om, care e poate chiar sufletul lui, iar cel a cărui umbră este astfel ferecată moare ca un îndrăgostit tînjind de dor.

Aşadar, serile, fiecare dintre cei trei fraţi îşi căuta loc cît mai departe de foc, temîndu-se să nu-i vină careva tiptil, pe la spate, şi să-i arunce peste umbră pînza unui sac, ducînd-o sugrumată ca pe o porumbiţă neagră. Nu mai lucrau cu tragere de inimă şi acum nu osteneala, ci teama le scălda în sudoare frunţile smede. Apoi, într-o bună zi, fratele mai mare i-a adunat pe ceilalţi fraţi şi le-a vorbit aşa:

— Frăţiorii mei, fraţi de sînge, de botez şi de lapte, dacă turnul nostru n-o să se înalţe şi n-o să dăinuiască, turcii se vor strecura din nou pe malurile lacului, ascunşi pe după trestii. Or

să ne siluiască fetele, or să ardă de pe cîmp făgăduinţa pîinii noastre, or să-i răstignească pe ai noştri de sperietorile din livezi, drept momeală pentru corbi. Frăţiorii mei, noi avem trebuinţă unii de alţii, deci nu trifoiului se cade să-i jertfim una din cele trei foi. Uite, noi avem fiecare cîte o nevastă tînără şi zdravănă, învăţată cu poverile. Să nu hotărîm nimic, frăţiori, să-i lăsăm alegerea Norocului, cel care împlineşte voile lui Dumnezeu. Mîine, în zori, vom lua, ca s-o zidim în temelii, pe prima dintre nevestele noastre care va veni cu mîncarea. Doar noaptea asta să nu rostim o vorbă, frăţiorii mei, şi să n-o strîngem la piept cu lacrimi şi suspine pe aceea care, la urma urmelor, are două noroace din trei să mai răsufle încă la scăpătatul soarelui.

Îi venea uşor să vorbească aşa, pentru că, în sinea lui, îşi ura nevasta şi voia să scape de ea, ca să ia în locul ei o grecoaică frumoasă, cu părul roş ca flacăra. Cel de al doilea s-a învoit uşor, gîndindu-se să-i spună nevesti-si, cum

zidită o fată: o şuviţă din părul ei iese dintr-o crăpătură şi atîrnă deasupra apei, ca o plantă aurie. Cei trei fraţi au început să se uite unii la alţii bănuitor şi să umble cu fereală, ca nu cumva să le cadă umbra pe zidul neterminat: în lipsa unui trup, se putea întemniţa în zidărie umbra unui om, care e poate chiar sufletul lui, iar cel a cărui umbră este astfel ferecată moare ca un îndrăgostit tînjind de dor.

Aşadar, serile, fiecare dintre cei trei fraţi îşi căuta loc cît mai departe de foc, temîndu-se să nu-i vină careva tiptil, pe la spate, şi să-i arunce peste umbră pînza unui sac, ducînd-o sugrumată ca pe o porumbiţă neagră. Nu mai lucrau cu tragere de inimă şi acum nu osteneala, ci teama le scălda în sudoare frunţile smede. Apoi, într-o bună zi, fratele mai mare i-a adunat pe ceilalţi fraţi şi le-a vorbit aşa:

— Frăţiorii mei, fraţi de sînge, de botez şi de lapte, dacă turnul nostru n-o să se înalţe şi n-o să dăinuiască, turcii se vor strecura din nou pe malurile lacului, ascunşi pe după trestii. Or

să ne siluiască fetele, or să ardă de pe cîmp făgăduinţa pîinii noastre, or să-i răstignească pe ai noştri de sperietorile din livezi, drept momeală pentru corbi. Frăţiorii mei, noi avem trebuinţă unii de alţii, deci nu trifoiului se cade să-i jertfim una din cele trei foi. Uite, noi avem fiecare cîte o nevastă tînără şi zdravănă, învăţată cu poverile. Să nu hotărîm nimic, frăţiori, să-i lăsăm alegerea Norocului, cel care împlineşte voile lui Dumnezeu. Mîine, în zori, vom lua, ca s-o zidim în temelii, pe prima dintre nevestele noastre care va veni cu mîncarea. Doar noaptea asta să nu rostim o vorbă, frăţiorii mei, şi să n-o strîngem la piept cu lacrimi şi suspine pe aceea care, la urma urmelor, are două noroace din trei să mai răsufle încă la scăpătatul soarelui.

Îi venea uşor să vorbească aşa, pentru că, în sinea lui, îşi ura nevasta şi voia să scape de ea, ca să ia în locul ei o grecoaică frumoasă, cu părul roş ca flacăra. Cel de al doilea s-a învoit uşor, gîndindu-se să-i spună nevesti-si, cum

o ajunge acasă, ce şi cum. Singurul care nu prea voia era cel mic, care nu-şi călca niciodată cuvîntul. Înduioşat însă de dăruirea fraţilor lui mai mari, care erau gata să jertfească, pentru folosul tuturor, ce le era lor mai drag pe lume, s-a învoit şi el pînă la urmă şi a făgăduit să nu spună nimic.

S-au întors în sat la ceasul de seară cînd pe cîmpuri mai bîntuie încă năluca luminii apuse. Fratele de-al doilea s-a dus la cortul său de parcă îi tuna şi-i fulgera, şi-i porunci nevestei să-i tragă cizmele. Cînd aceea s-a ghemuit în dreptul lui, i-a aruncat încălţămintea drept în faţă şi i-a spus:

— De opt zile mă îmbrac cu aceeaşi cămaşă şi duminică n-o să am cu ce mă primeni. Leneşă afurisită, mîine, pînă nu se face bine ziuă, la lac cu tine, şi să nu vii de-acolo pînă la căderea nopţii. Vezi-ţi de peria şi de maiul tău, iar, dacă te clinteşti un pas de-acolo, moartea e a ta.

Femeia, tremurînd, făgădui să spele rufe cît va fi ziua de lungă.

Fratele mai mare s-a întors în cortul lui hotărît să nu-i spună o vorbă gospodinei de ale cărei sărutări i se urîse şi a cărei greoaie frumuseţe nu-i mai era acum pe plac. Omul avea însă o meteahnă. Vorbea în somn. Trupeşa albaneză n-a pus în noaptea aceea pleoapă pe pleoapă tot întrebîndu-se cu ce îl supărase pe stăpînul ei. Şi deodată îşi văzu bărbatul trăgîndu-şi ţolul în cap şi mormăind prin somn:

— Suflete, sufleţele, ai să rămîi văduv curînd... Ce bine-o să-ţi mai fie descotorosit de negricioasa asta cînd o fi bine îngropată sub cărămizi...

Cel mai tînăr dintre fraţi s-a întors în cort palid şi resemnat ca şi cînd ar fi văzut Moartea cu ochii. Şi-a îmbrăţişat copilul în leagănul de nuiele, şi-a luat cu drag nevasta în braţe şi, apoi, noaptea întreagă a plîns la pieptul ei. Însă ea, femeie la locul ei, nu l-a întrebat ce are, ca nu cumva să-l silească să spună ce nu vrea; şi apoi, ca să-l mîngîie, nu-i trebuia să ştie ce necazuri are.

A doua zi, cei trei fraţi şi-au luat cazmalele şi ciocanele şi au pornit către turn. Nevasta mijlociului şi-a pregătit coşul cu rufe, s-a dus la femeia fratelui mai mare şi, îngenunchind, i-a spus:

— Surată, surioară, astăzi e rîndul meu să duc merinde oamenilor noştri, însă bărbatul meu mi-a poruncit, spunîndu-mi că altminteri mă omoară, să-i spăl cămăşile de pînză albă, şi mi-e coşul plin de rufe.

— Surată, surioară, zise cealaltă, cu drag m-aş duce eu în locul tău, să le duc mîncare oamenilor noştri, dar noaptea asta mi s-a strecurat un drac într-o măsea... Au, au, au, de-atîta mai sînt bună, să mă vaiet de durere...

Şi, fără multă vorbă, bătu din palme după nevasta fratelui mai mic.

— Nevastă, nevestică a fratelui nostru mai mic, zise ea, du-te în locul nostru cu hrana bărbaţilor, că e drumul lung, picioarele noastre sînt ostenite, iar tu eşti mai tînără şi mai uşurică. Du-te, draga noastră, iar noi

vom umple coşul cu bunătăţi, să te primească voioşi oamenii noştri, ca pe una ce-ai venit să îi îndestulezi.

Şi au umplut coşul de merinde: peşti din lac gătiţi cu miere şi stafide, sarmale de orez în foi de viţă, brînză de oaie şi plăcinte cu migdale sărate. Femeia şi-a pus, cu duioşie, copilul în braţele celor două cumnate şi a pornit la drum, singură, purtînd pe cap povara şi, în jurul gîtului, prinsă de un şirag nevăzut, iconiţa sfinţită a sorţii sale, pe care însuşi Dumnezeu scrisese ce moarte o aşteaptă şi ce loc în cer.

Cînd cei trei tineri au văzut-o în depărtare, încă mică şi nedesluşită, au dat fuga înspre ea, cei doi mai mari neştiind încă dacă izbutise viclenia lor, cel mic rugîndu-se lui Dumnezeu să nu fie nevasta lui. Cel mare şi-a înghiţit un blestem văzînd că nu e negricioasa cea care vine către ei, iar cel mijlociu i-a mulţumit Domnului că a cruţat-o pe spălătoreasa lui. Dar fratele cel mic s-a aşezat în genunchi, a

cuprins-o pe soţia lui de coapse şi i-a cerut, gemînd, iertare. După aceea a prins să se tîrască la picioarele fraţilor săi, rugîndu-i să aibă îndurare. Văzîndu-i neclintiţi, şi-a scos jungherul şi i-a scăpărat oţelul în soare. Atunci fratele mai mare l-a izbit cu ciocanul în ceafă, iar el s-a prăbuşit, icnind, în marginea drumului. Înspăimîntată, tînăra nevastă a lăsat să-i cadă coşul de pe cap, iar bucatele împrăştiate i-au ospătat pe cîini. Cînd a înţeles, şi-a ridicat braţele la cer:

— Fraţii mei, cărora nu v-am greşit cu nimica, fraţi prin inelul nunţii şi prin binecuvîntarea preotului, nu mă omorîţi, mai bine trimiteţi vorbă tatălui meu, care e căpetenie de neam în munţi, iar el o să vă facă rost de o mie de slujitoare bune pentru jertfă. Nu mă omorîţi, că tare mi-e dragă viaţa. Nu puneţi piatră între cel care mi-e drag şi mine.

Apoi, dintr-odată, tăcu: băgase de seamă că bărbatul ei, întins la margine de drum, nu mai clipea şi că pletele lui negre erau mînjite cu sînge. Atunci, fără să ţipe sau să plîngă, s-a

lăsat călăuzită de cei doi pînă la firida scobită în zidul turnului. Sortită şi ea morţii, de ce să mai fi plîns? Însă, în clipa cînd aceia îi aşezau întîia cărămidă în dreptul picioarelor încălţate cu opinci roşii, şi-a adus aminte de copilul ei, care avea nărav să-i muşte încălţările, ca un căţelandru zburdalnic. Au pornit să-i curgă lacrimi calde pe obraji, care se amestecau apoi în ipsosul pe care mistria îl netezea pe piatră. Şi zise:

— Vai, piciorușele mele, n-o să-mi mai duceţi trupul pînă-n culmea dealului, ca să-l arăt dragului meu o clipă mai curînd; şi n-o să vă mai bucuraţi vreodată de răcoarea apelor de rîu; de acum or să vă mai spele doar îngerii, în dimineaţa Învierii Morţilor.

Zidul de piatră şi de cărămizi s-a înălţat pînă la genunchii ei acoperiţi cu poale aurii. Dreaptă de tot în fundul firidei, părea Sfînta Fecioară stînd în picioare lîngă altarul ei.

— Rămîneţi cu bine, genunchii mei. N-o să-mi mai legănaţi de-acuma pruncul. Aşezată sub pomul din livadă, care dă hrană şi dă

umbră, fără de voi n-o să-mi mai umplu poala cu roadele lui dulci.

Zidul s-a ridicat ceva mai sus şi femeia urmă:

— Rămîneţi cu bine, mînuţe dragi, întinse-acum de-a lungul trupului. N-o să mai gătiţi prînzul şi cina, n-o să mai toarceţi lînă, n-o să mai îmbrăţişaţi trupul lui iubit. Rămîneţi cu bine, coapsele mele şi pîntece al meu, n-o să mai ştiţi de-acuma ce e dragostea şi ce e naşterea. Pruncuţi pe care i-aş fi putut aduce pe lume, frăţiori pe care n-am avut răgaz să-i dau băiatului meu, o să-mi ţineţi tovărăşie în temniţa aceasta unde voi rămîne în picioare, dreaptă, pînă la ziua Judecăţii de Apoi.

Zidul de piatră îi urcase pînă la piept. Şi atunci un fior îi străbătu partea de sus a trupului, iar privirea rugătoare a ochilor ei semăna cu două braţe întinse a rugă.

— Cumnaţi, nu zic de dragul meu, ci de dragul fratelui vostru mort, gîndiţi-vă la copilul meu şi, rogu-vă, nu-l lăsaţi să moară de foame. Nu-mi zidiţi pieptul, frăţiorii mei, lăsaţi-mi sînii slobozi sub cămaşa cu alesături

şi puneţi să-mi aducă pruncul zi de zi, în zori, în miezul zilei şi la asfinţit. Cît or mai fi în mine cîţiva stropi de viaţă, ei vor răzbi pînă la sfîrcurile mele, să hrănească ce-am adus pe lume şi, cînd n-o să mai am în mine lapte, pruncul o să bea sufletul meu. Învoiţi-vă, fraţi răi, şi dacă o să-mi ascultaţi ruga, soţul meu iubit şi cu mine n-o să vă ţinem de rău cînd ne vom întîlni în faţa Domnului.

Fraţii, descumpăniţi, se înduplecară şi au lăsat un loc gol în zid în dreptul sînilor. Femeia spuse, într-o şoaptă:

— Fraţi iubiţi, puneţi-mi cărămizi în dreptul gurii, pentru că sărutarea morţilor înfricoşează pe cei vii, lăsaţi-mi însă o deschizătură în dreptul ochilor, să văd dacă laptele meu îi prieşte copilului.

Aşa au şi făcut. La apusul soarelui, cînd era ceasul suptului de seară, pruncul a fost adus la mama lui, de-a lungul drumului prăfos, mărginit de tufărişuri scunde, păscute de capre. Mucenica, la vederea lui, scoase strigăte de bucurie şi îi binecuvîntă pe cei doi fraţi.

Din sînii ei vîrtoşi şi călduţi au curs valuri de lapte, şi cînd copilul, făcut din aceeaşi plămadă ca şi inima ei, a adormit la sîn, ea a început să-i cînte, cu glas înăbuşit. După ce copilul i s-a desprins de la sîn, a dat poruncă să fie dus în sat, să doarmă, însă noaptea întreagă s-a înălţat lin, sub stele, cîntecul ei de leagăn, care şi aşa, cîntat de departe, îi potolea pruncului plînsul. A doua zi a contenit să cînte, numai a întrebat, cu glasul stins, cum a dormit copilul. Peste o zi n-a mai rostit nimic, dar încă răsufla, iar sînii ei, ridicaţi uşor de răsuflare, mai erau încă vii în cuşca lor. Peste cîteva zile, după glas i-a încetat şi răsuflarea, însă din sînii ei acuma nemişcaţi mai izvora încă prisos de lapte dulce, iar copilul, adormit la pieptul ei, putea să-i mai audă inima bătînd. Apoi bătăile acestei inimi, care era una cu viaţa, au început să se rărească. Ochii i s-au stins cum se stinge răsfrîngerea stelelor pe fundul unei ape secate, şi prin deschizătură se mai puteau vedea numai doi globi sticloşi care nu mai priveau la cer. Dar în scurtă

vreme şi ce mai rămăsese din ochii ei s-a scurs şi s-a zvîntat şi-au mai rămas în locul lor numai două găvane pustii, în fundul cărora se zărea Moartea. Însă pieptul ei tînăr şi-a păstrat puterea şi, vreme de doi ani, în zori, în miezul zilei şi la asfinţit, din el a curs mereu minunea laptelui, pînă cînd copilul n-a mai vrut să sugă, înţărcat.
Abia atunci sînii aceia sleiţi n-au mai fost decît o urmă de cenuşă albă pe buza cărămizilor. Veacuri în şir mamele au venit acolo să pipăie, plîngînd, pe cărămida ruginie, dîrele săpate de laptele minunii de demult. Apoi şi turnul s-a întors în pulbere, despovărînd de bolţile lui osemintele vechi, pînă cînd s-au irosit şi oasele acelea ca păpădia de uşoare.

*

În clipa aceea o ţigancă, înveşmîntată într-o zdreanţă slinoasă, însă aurită, s-a apropiat de masa celor doi bărbaţi. Ţinea în braţe un copil ai cărui ochi bolnavi erau acoperiţi cu o cîrpă.

A făcut, cu slugărnicia semeaţă a raselor sărace şi regeşti, o plecăciune adîncă, şi fustele ei galbene au măturat pămîntul. Inginerul o îndepărtă brutal, fără să-i pese de glasul care urca de la rugăciune la blestem. Englezul o chemă înapoi, să-i dea pomană un dinar.

— Ce-ţi veni, bătrîne visător? spuse Mild repezit. Sînii şi mărgelele ei nu sînt cu nimica mai prejos de ale eroinei dumitale albaneze. Iar copilul era orb.

— O cunosc bine pe femeia asta, îi răspunse Jules Boutrin. Îi ştiu povestea de la un medic din Ragusa. De luni de zile îi pune copilului pe ochi, ca să-i inflameze, nişte comprese scîrboase, pentru a stîrni astfel mila trecătorilor. Nefericitul mai vede, însă curînd are să fie orb. E tocmai ce vrea ea: atunci n-o să mai aibă grija pîinii cîte zile o avea. Sînt pe pămîntul acesta mame şi mame.

Cea din urmă dragoste a prinţului Genghi

Cînd Genghi, Strălucitul, cel mai mare răpitor de inimi dintre cîţi au uimit vreodată Asia, a ajuns în al cincizecilea an de viaţă, a înţeles că i se apropie sfîrşitul. Cea de a doua soţie a lui, Murasaki, prinţesa Violeta, pe care atît de mult o iubise în ciuda atîtor necredinţe, murise cu un an în urmă, pentru a se duce într-unul din acele raiuri unde se duc cei care au însemnat ceva în lumea aceasta dulce-amară şi atît de schimbătoare. Genghi se chinuia acum zadarnic să-şi amintească, întocmai cum au fost, zîmbetul ei, felul în care i se schimba chipul înainte de a plînge.

A treia lui soţie, Prinţesa-Palatului-de-Apus, îl înşelase cu un tînăr, rudă de a lui, întocmai cum, în tinereţe, îşi trădase şi el tatăl, iubind-o pe prea tînăra lui mamă vitregă, împărăteasa. Aceeaşi piesă avea să reînceapă pe teatrul lumii, dar ştia că acuma nu-i mai poate fi hărăzit decît un rol de om bătrîn: îl prefera pe acela de nălucă. Astfel că şi-a împărţit averile, şi-a pensionat slujitorii şi se pregătea să-şi isprăvească zilele în sihăstria unui sălaş pe care avusese grijă să şi-l construiască pe coasta muntelui. Străbătu o ultimă oară oraşul, urmat doar de puţini însoţitori, cei care nu se puteau resemna să se despartă, o dată cu el, de propria lor tinereţe. Deşi era încă dimineaţă, femeile îşi apăsau obrazul de şipcile fine ale obloanelor. Puteau fi auzite declarînd, în cleveteala lor, că Genghi este încă foarte frumos, ceea ce prinţului îi dădea un argument în plus că este vremea să se retragă din lume. Le-au trebuit trei zile ca s-ajungă la sălaş, în plină sălbăticie păduroasă. Căsuţa se-nălţa la

poalele unui arţar străvechi. Cum era toamnă, frunzele acestui mîndru arbore cerneau pe acoperişul de paie un aşternut de aur. Traiul în singurătate s-a dovedit mai simplu şi totodată mai aspru decît cel din vremea lungului surghiun pe care Genghi îl avusese de îndurat în tinereţea lui vijelioasă. Acest om rafinat putu să guste în sfîrşit pe săturate din marele lux care constă în a te lipsi de toate. Curînd au început primele geruri, coastele muntelui s-au acoperit cu o zăpadă adîncă şi mată sub soarele înăbuşit de ceţuri. Din zori pînă în seară, la lumina firavă a unei tăvi cu jăratic, Genghi citea din Scrieri şi găsea în versetele lor austere o bucurie pe care nu i-o mai dădeau nici cele mai pătimaşe versuri de iubire. Curînd însă şi-a dat seama că îi slăbeşte vederea, ca şi cînd lacrimile pe care le vărsase cîndva peste fugarele sale iubiri i-ar fi ars pînă la urmă ochii. Şi a înţeles că, pentru el, bezna o să înceapă înaintea morţii. Din cînd în cînd cîte un curier înfrigurat venea din capitală,

mergînd şovăielnic, cu picioare umflate de oboseală şi de degerături, şi îi prezenta, plin de respect, mesajele unor rude ori ale unor prieteni dornici să-l mai viziteze o dată în această lume, înainte de întîlnirile infinite şi incerte din viaţa cealaltă. Dar Genghi se temea să nu inspire oaspeţilor săi doar milă sau respect, două sentimente de care avea oroare şi cărora le prefera uitarea. Clătina trist din cap, iar prinţul acesta, cîndva vestit pentru talentele lui de poet şi de caligraf, îi încredinţa acum mesagerului, drept răspuns, cîte o foaie albă. Puţin cîte puţin, legăturile cu capitala s-au rărit. Ciclul sărbătorilor continua să se rotească departe de prinţul care odinioară le cîrmuia cu o mişcare de evantai. Genghi, abandonat tristeţilor singurătăţii, îşi înrăutăţea tot mai mult boala ochilor, pentru că nu-i mai era ruşine să plîngă.

Două sau trei dintre fostele lui iubite îi propuseseră să trăiască alături de el în însingurarea amintirii. Scrisorile cele mai tandre veneau

de la Doamna-din-Satul-Florilor-ce-Mor; era o iubită de demult, nici prea de neam, nici prea frumoasă. Slujise cu credinţă ca doamnă de onoare celorlalte soţii ale lui Genghi şi, vreme de optsprezece ani, îl iubise pe prinţ, neostenită în suferinţa ei. O vizita în cîte o noapte, cînd şi cînd, iar întîlnirile acestea, rare ca stelele unei nopţi înnourate, erau tot ce aducea lumină în viaţa sărmanei Doamne-din-Satul-Florilor-ce-Mor. Fără să-şi facă vreo iluzie în privinţa frumuseţii, a spiritului şi a obîrşiei sale, Doamna, singură printre atîtea femei iubite, îi păstra lui Genghi o delicată recunoştinţă, ca una căreia nu i se părea de tot firesc ca el s-o fi iubit.

Cum scrisorile ei rămîneau fără răspuns, ea închirie o trăsură modestă şi ceru să fie dusă la sălaşul prinţului singuratic. Împinse cu sfială uşa făcută din împletitură de crengi, îngenunche, cu un mic rîs umil, ca pentru a se scuza că se află acolo. Pe vremea aceea Genghi încă mai recunoştea chipul vizitatorilor săi,

cînd veneau foarte aproape de el. O furie amară îl cuprinse văzînd-o pe femeia aceasta, mai puţin din cauza propriei ei prezenţe cît pentru că în mînecile ei mai stăruia încă parfumul defunctelor sale soţii, deşteptînd în el cele mai sfîşietoare amintiri ale zilelor moarte. Ea îl imploră cu tristeţe să o ţină pe lîngă el măcar ca slujitoare. Pentru întîia oară în viaţă nemilos, o alungă. Ea însă păstrase prietenia cîtorva dintre bătrînii care asigurau serviciul prinţului, iar aceştia îi trimiteau cîteodată ştiri. Crudă la rîndul ei pentru întîia oară în viaţă, ea urmărea de departe cum Genghi îşi pierde vederea, cu nerăbdarea unei femei care aşteaptă noaptea ca să-şi poată întîlni iubitul. Cînd a aflat că este aproape complet orb, s-a dezbrăcat de veşmintele ei de oraş, şi-a pus o rochie scurtă şi grosolană, cum poartă fetele de la ţară; şi-a împletit părul în coade, după moda cîmpenească; a luat cu ea postavuri şi vase dintre-acelea care se vînd prin iarmaroacele săteşti. Astfel pregătită, a cerut să fie dusă

la el, acolo unde exilatul de bună voie locuia în preajma căprioarelor, a păunilor şi a pădurii. Ultima parte a drumului a făcut-o pe jos, pentru ca noroiul, oboseala şi ploaia s-o ajute să-şi joace mai bine rolul. Ploile gingaşe ale primăverii cădeau peste pămîntul moale, spălînd ultimele străluciri ale amurgului. Era ora la care Genghi, îmbrăcat într-un sever veşmînt monahal, se plimba cu paşi înceţi de-a lungul unei poteci de pe care slujitorii săi îndepărtaseră cu grijă toate pietricelele, ca nu cumva stăpînul lor să se împiedice. Chipul său absent şi istovit, chinuit de orbire şi de ani, părea o oglindă de plumb unde odinioară se reflectase frumuseţea. Pe Doamna-din-Satul-Florilor-ce-Mor a cuprins-o un plîns neprefăcut. Genghi tresări şi o luă încet spre locul acela.

— Cine eşti, femeie? întrebă el neliniştit.

— Sînt Ukifune, fata gospodarului So-Hei, spuse Doamna, fără a uita să vorbească cu accentul locului. M-am dus la oraş cu maică-mea,

să cumpărăm stofe şi olărie. O să mă mărit cînd o să fie lună nouă. Şi uite că m-am rătăcit pe cărările muntelui, şi plîng, pentru că mă tem de mistreţi, de demoni, de dorinţa bărbaţilor şi de fantomele morţilor.
— Te-a udat rău ploaia, fata mea, spuse prinţul punîndu-i mîna pe umăr. Şi chiar aşa era. Atingerea acestei mîini atît de cunoscute o făcu să se înfioare din creştet pînă-n tălpile desculţe. Genghi însă crezu că tremură de frig.
— Vino în sălaşul meu, îi spuse prinţul cu un glas îmbietor. O să te încălzeşti la focul meu, chiar dacă e mai multă cenuşă decît jar.
Doamna îl urmă, avînd grijă să imite călcătura nătîngă a unei ţărănci. S-au ghemuit împreună lîngă focul aproape stins. Genghi îşi întindea mîinile către căldură. Doamna însă îşi ferea degetele, prea delicate pentru o fată de la ţară.
— Sînt orb, suspină Genghi după o vreme. Poţi să-ţi scoţi hainele ude fără să te ruşinezi, fata mea, şi să te încălzeşti aşa la focul meu.

Doamna, supusă, îşi scoase straiele ţărăneşti. Focul arunca lumini trandafirii pe trupul zvelt, care părea tăiat în chihlimbarul cel mai pur. Deodată Genghi murmură:
— Te-am minţit, încă nu sînt chiar orb de tot. Te desluşesc ca printr-o ceaţă care poate nu e decît cununa de lumină a frumuseţii tale. Lasă-mă să-ţi pun mîna pe braţ, mai tremuri încă.
Iată cum Doamna-din-Satul-Florilor-ce-Mor, care îl iubise cu smerenie vreme de mai bine de optsprezece ani, a ajuns din nou în braţele prinţului Genghi. N-a uitat să imite lacrimile şi sfielile unei fete la iubirea ei dintîi. Trupul îi rămăsese uimitor de tînăr, iar vederea prinţului era prea slabă ca să vadă cele cîteva fire cenuşii din părul ei.
Cînd mîngîierile au încetat, Doamna îngenunche înaintea prinţului şi îi spuse:
— Te-am minţit, Înălţimea Ta. Sînt cu adevărat Ukifune, fata gospodarului So-Hei, dar nu m-am rătăcit în munte. Gloria prinţului

să cumpărăm stofe şi olărie. O să mă mărit cînd o să fie lună nouă. Şi uite că m-am rătăcit pe cărările muntelui, şi plîng, pentru că mă tem de mistreţi, de demoni, de dorinţa bărbaţilor şi de fantomele morţilor.

— Te-a udat rău ploaia, fata mea, spuse prinţul punîndu-i mîna pe umăr. Şi chiar aşa era. Atingerea acestei mîini atît de cunoscute o făcu să se înfioare din creştet pînă-n tălpile desculţe. Genghi însă crezu că tremură de frig.

— Vino în sălaşul meu, îi spuse prinţul cu un glas îmbietor. O să te încălzeşti la focul meu, chiar dacă e mai multă cenuşă decît jar.

Doamna îl urmă, avînd grijă să imite călcătura nătîngă a unei ţărănci. S-au ghemuit împreună lîngă focul aproape stins. Genghi îşi întindea mîinile către căldură. Doamna însă îşi ferea degetele, prea delicate pentru o fată de la ţară.

— Sînt orb, suspină Genghi după o vreme. Poţi să-ţi scoţi hainele ude fără să te ruşinezi, fata mea, şi să te încălzeşti aşa la focul meu.

Doamna, supusă, îşi scoase straiele ţărăneşti. Focul arunca lumini trandafirii pe trupul zvelt, care părea tăiat în chihlimbarul cel mai pur. Deodată Genghi murmură:

— Te-am minţit, încă nu sînt chiar orb de tot. Te desluşesc ca printr-o ceaţă care poate nu e decît cununa de lumină a frumuseţii tale. Lasă-mă să-ţi pun mîna pe braţ, mai tremuri încă.

Iată cum Doamna-din-Satul-Florilor-ce-Mor, care îl iubise cu smerenie vreme de mai bine de optsprezece ani, a ajuns din nou în braţele prinţului Genghi. N-a uitat să imite lacrimile şi sfielile unei fete la iubirea ei dintîi. Trupul îi rămăsese uimitor de tînăr, iar vederea prinţului era prea slabă ca să vadă cele cîteva fire cenuşii din părul ei.

Cînd mîngîierile au încetat, Doamna îngenunche înaintea prinţului şi îi spuse:

— Te-am minţit, Înălţimea Ta. Sînt cu adevărat Ukifune, fata gospodarului So-Hei, dar nu m-am rătăcit în munte. Gloria prinţului

Genghi a ajuns pînă în sat, şi am venit de bună voia mea ca să aflu ce e iubirea în braţele tale.

Genghi se ridică şovăielnic, ca un pin care se clatină sub lovitura iernii şi a vîntului, şi strigă cu glas şuierător:

— Să fii afurisită! De ce-ai venit să îmi aduci aminte de cel mai rău vrăjmaş al meu, frumosul prinţ cu ochii aprigi care mă ţine treaz noapte de noapte?... Pleacă de aici...

Şi Doamna-din-Satul-Florilor-ce-Mor plecă, regretîndu-şi greşeala.

Timp de cîteva săptămîni Genghi a rămas singur. Suferea. Îşi dădea seama că era încă prea prins între ispitele acestei lumi şi prea puţin pregătit pentru purificările şi înnoirile vieţii de apoi. Vizita fetei gospodarului So-Hei îi redeşteptase gustul pentru făpturile cu încheieturi subţiri, cu bust prelung, cu rîs înduioşător şi supus. De cînd orbea, doar simţul pipăitului îi mai dădea ceva din frumuseţea

lumii, iar priveliştile printre care se refugiase nu-i mai aduceau mîngîiere. Murmurul pîrîului este mai monoton decît glasul unei femei, iar contururile dealurilor şi ale norilor sînt făcute pentru cei ce văd şi sînt prea departe de cei orbi ca să le poată mîngîia.

Două luni mai tîrziu, Doamna-din-Satul-Florilor-ce-Mor a făcut a doua încercare. De data aceasta s-a îmbrăcat şi s-a parfumat cu mare grijă, dar veghind ca în croiala oricît de elegantă a stofelor să se simtă ceva sărăcăcios şi stîngaci, şi ca parfumul, discret însă banal, să sugereze lipsa de imaginaţie a unei tinere născute într-un clan onorabil din provincie, dar care n-a văzut curtea niciodată.

Pentru acest prilej a tocmit hamali şi o lectică impunătoare, dar lipsită de rafinamentele capitalei. A făcut în aşa fel încît să sosească în preajma sălaşului lui Genghi numai după lăsarea nopţii. Se făcuse vară, iar Genghi, aşezat la picioarele arţarului, asculta cîntecul

greierilor. Se apropie de el ascunzîndu-şi obrazul în spatele evantaiului şi murmură cu un glas stînjenit:

— Sînt Chujo, soţia lui Sukazu, un nobil de al şaptelea rang din provincia Yamato. Am pornit în pelerinaj la templul din Ise, dar unul dintre purtătorii mei tocmai şi-a scrîntit un picior şi nu pot să-mi mai urmez călătoria pînă mîine dimineaţă. Îndrumă-mă, te rog, la un sălaş unde să tragem peste noapte, eu şi slujitorii mei, dar fără să stîrnesc clevetiri.

— Unde să fie o femeie mai la adăpost de vorbe rele decît în casa unui moşneag orb? spuse prinţul cu amărăciune. Sălaşul meu e prea mic pentru servitorii tăi, care îşi vor pune aşternut sub copacul acesta, dar tu o să te odihneşti pe singura mea saltea.

Se ridică, bîjbîind, ca să-i arate drumul. De data asta nu şi-a mai ridicat ochii s-o privească, astfel că ea şi-a dat seama că este complet orb.

După ce Doamna s-a întins pe salteaua de frunze uscate, Genghi s-a întors la locul lui

de pe prag. Era trist şi nici măcar nu ştia dacă tînăra este frumoasă.

Noapta era caldă şi senină. Luna poleia cu lumină chipul orbului, ca sculptat în jad alb. După o bucată de vreme, Doamna s-a ridicat din aşternut şi a venit să se aşeze pe prag. Şi spuse, oftînd:

— E o noapte frumoasă şi nu mi-e somn. Îngăduie-mi să cînt unul dintre cîntecele de care inima mi-e plină.

Şi, fără să aştepte răspuns, cîntă o romanţă care îi era foarte dragă prinţului, pentru că odinioară o auzise nu o dată din gura soţiei sale celei mai iubite, prinţesa Violeta. Genghi, tulburat, se apropie pe nesimţite de necunoscută:

— De unde vii tu, doamnă, care, atît de tînără încă, ştii cîntece care-mi plăceau demult, în anii tinereţii? Harfă din care se înalţă cîntece de altădată, lasă-mă să-mi trec mîna peste corzile tale.

Şi o mîngîie pe păr. După o clipă întrebă:

— Nu-i așa că soțul tău e mai frumos și e mai tînăr decît mine, gingașă doamnă din țara Yamato?

— Bărbatul meu nu e atît de frumos și pare mai bătrîn, răspunse, simplu, Doamna-din-Satul-Florilor-ce-Mor.

Și astfel Doamna, sub această nouă deghizare, a ajuns din nou în brațele prințului Genghi. Dimineața l-a ajutat să gătească o fiertură caldă, iar prințul Genghi i-a spus:

— Ești pricepută și iubitoare și cred că nici măcar prințul Genghi, care a avut atît de mult noroc în dragoste, nu s-a bucurat de vreo iubită mai dulce decît tine.

— N-am auzit niciodată vorbindu-se de prințul Genghi, spuse Doamna, clătinînd din cap.

— Ce spui? strigă Genghi cu amar. A fost atît de iute dat uitării?

Și a rămas posomorît ziua întreagă. Doamna înțelese că greșise pentru a doua oară, dar Genghi nu i-a spus să plece și părea fericit să asculte foșnetul rochiei ei de mătase.

A venit toamna, făcînd din arborii acelui munte zîne înveșmîntate în purpură și aur, hărăzite să moară la întîiul ger. Doamna îi descria lui Genghi culorile anotimpului: brunul cenușiu, brunul auriu, brunul mov, dar cumva în treacăt, pomenindu-le doar ca din întîmplare și fără a părea că-i vine cu tot dinadinsul într-ajutor. Îl fermeca neîncetat pe prinț, născocind ghirlande de flori, mîncăruri rafinate prin simplitatea lor, cuvinte noi pentru vechile cîntece, mișcătoare și rănite. I le mai cîntase odinioară și cea de-a cincea lui iubită din palat, în pavilionul unde o vizita în alte vremi, dar el, cu gîndul la alte iubiri, nu le luase pe atunci în seamă.

Către sfîrșitul toamnei, din mlaștini au început să urce miasmele febrei. Aerul foșnea de gîngănii și fiecare răsuflare era ca o gură de apă băută dintr-un izvor otrăvit. Genghi s-a îmbolnăvit și-a trebuit să zacă pe patul lui de frunze moarte, înțelegînd că nu avea să se mai scoale niciodată. Se rușină în fața Doamnei de

slăbiciunea lui, de îngrijirile umilitoare la care era nevoit să se supună. Însă omul acesta, care toată viaţa căutase în fiecare experienţă ceea ce avea ea unic şi totodată sfîşietor, nu mai găsea putere să se bucure de ce-i adăuga iubirii farmecul acestei sărmane intimităţi.

Într-o dimineaţă, pe cînd Doamna îi masa picioarele, Genghi se ridică într-un cot şi, căutîndu-i pe dibuite mîinile, murmură:

— Te-am minţit. Sînt prinţul Genghi.

— Cînd am venit la tine, nu eram decît o provincială neştiutoare, spuse Doamna, şi nu ştiam cine este prinţul Genghi. Acuma ştiu că a fost cel mai frumos şi cel mai dorit dintre bărbaţii vremii lui, dar tu nu ai nevoie să fii prinţul Genghi ca să fii iubit.

Genghi îi mulţumi cu un surîs. De cînd ochii îi rămăseseră fără grai, privirea îi trăia pe buze.

— Nu mai am mult, spuse el anevoie. Nu mă plîng de o soartă pe care o împărtăşesc cu florile, cu insectele, cu stelele. Într-un univers în

care toate se irosesc ca un vis, dorinţa nemuririi n-ar fi cuviincioasă. Nu mă plîng de faptul că lucrurile, fiinţele, inimile sînt sortite pieirii: o parte din frumuseţea lor stă tocmai în durerea aceasta. Ce mă întristează este că ele sînt unice. Odinioară, certitudinea de a mă bucura în fiecare clipă de o revelaţie unică era cea mai mare dintre plăcerile mele secrete; acum mor, ruşinîndu-mă de privilegiul de a fi fost singur martor al unei feerii irepetabile. Amintiri dragi, nu mai aveţi drept martor decît un orb care moare... Alte femei vor înflori, la fel de zîmbitoare ca cele pe care le-am iubit, surîsul lor va fi însă un alt surîs, şi aluniţa care mă stîrnea îşi va fi schimbat imperceptibil locul pe obrazul lor. Alte inimi vor fi zdrobite sub povara crudă a iubirii, dar lacrimile lor n-or să mai fie lacrimile noastre. Mîini jilave de patimă se vor tot strînge sub migdalii înfloriţi, dar niciodată nu se scutură de două ori deasupra fericirii omeneşti aceeaşi ploaie de petale. Parcă aş fi un om luat de ape

şi care n-ar dori altceva decît să dea de-un petec de uscat ca să aşeze acolo cîteva scrisori îngălbenite, cîteva veştede evantaie... Ce-o să se-aleagă de tine cînd n-am să mai fiu eu aici, să mă înduioşez de tine, Amintire a Prinţesei Albastre, întîia mea soţie? Abia după ce ai murit am crezut în dragostea ta. Iar tu, Amintire mîhnită a Doamnei-din-Pavilionul-cu-Zorele, care mi-ai murit în braţe pentru că o rivală geloasă mă voia doar pentru ea? Şi voi, Amintiri viclene ale preafrumoasei mele mame vitregi şi ale preatinerei mele soţii, care m-au învăţat, fiecare la rîndul ei, cît suferi cînd eşti fie victima, fie complicele unei trădări? Şi tu, Amintire subtilă a Doamnei-Privighetoare-a-Grădinii, care te-ai refuzat din pudoare, încît am fost silit să mă mîngîi cu fratele tău, al cărui chip copilăresc reflecta ceva din surîsul tău timid de femeie? Şi tu, Amintire iubită a Doamnei-Nopţii-Lungi, care ai fost atît de blîndă şi iubitoare şi care-ai consimţit să fii doar a treia în casă şi în inima

mea? Şi tu, sărmană Amintire pastorală a fetei gospodarului So-Hei, care nu iubeai în mine decît trecutul meu? Şi tu, mai ales tu, încîntătoare Amintire a micuţei Chujo, care chiar în clipa aceasta îmi înviorezi picioarele, şi care n-o să mai ai timp să te prefaci în amintire? Chujo, oare de ce nu te-am întîlnit mai curînd în viaţă? Deşi e drept ca şi toamna tîrzie să aibă roada ei...

Ostenit de tristeţe, şi-a lăsat capul din nou pe perna tare. Doamna-din-Satul-Florilor-ce-Mor se aplecă asupra lui şi, tremurînd, îl întrebă în şoaptă:

— Nu cumva mai era în preajma ta şi o altă femeie, al cărei nume nu l-ai rostit încă? Nu era iubitoare? Nu se numea Doamna-din-Satul-Florilor-ce-Mor? Rogu-te aminteşte-ţi.

Însă pe chipul prinţului Genghi se aşternuse o seninătate care este doar a morţilor. Sfîrşitul oricărei dureri ştersese de pe faţa lui orice urmă de amar sau de saţietate şi moartea părea să-l fi convins că are încă optsprezece

ani. Copleşită de durere, Doamna-din-Satul-Florilor-ce-Mor se azvîrli la pămînt, hohotind; lacrimi sărate îi brăzdau obrajii ca o ploaie furtunoasă. Părul pe care şi-l smulgea se risipea în văzduh ca o vată uşoară de mătase. Genghi uitase, dintre toate, doar un nume: pe al ei.

Cel care le-a iubit pe nereide

Stătea drept în picioare, desculţ în praful, în căldura şi în duhorile portului, sub umbrarul sărăcăcios al unei biete cafenele unde cîţiva clienţi zăceau trîntiţi pe scaune, căutînd puţină răcoare. Pantalonii ponosiţi abia îi ajungeau pînă la glezne. Albastrul spălăcit al cămăşii se potrivea cu cerul albit de apriga lumină a verii. Umerii şi omoplaţii ascuţiţi i se vedeau prin găurile pînzei. Urechile lunguieţe îi încadrau pieziş craniul ca nişte toarte de amforă. Pe chipul acela supt şi absent se mai vedeau urme neîndoielnice de frumuseţe, cum se văd, sub ţărînă, contururile unei

sfărîmate statui antice. Ochii de animal bolnav erau umbriţi de nişte gene lungi ca de catîr; îşi ţinea mîna dreaptă mereu întinsă, cu gestul stăruitor al vechilor idoli care par să ceară de la vizitatorii muzeelor pomana admiraţiei, iar din gura larg deschisă, cu dinţi strălucitori, ieşeau scîncete nedesluşite.

— E surdo-mut?

— Nu este surd.

Iani Demetriadis, proprietarul marilor săpunării ale insulei, profită de o clipă de neatenţie, cînd privirea vagă a idiotului se pierdea înspre mare, ca să arunce o drahmă pe lespedea netedă. Cerşetorul auzi zgomotul monedei şi se repezi cu lăcomie s-o culeagă, apoi îşi reluă imediat postura contemplativă şi scîncetele.

— Nu este surd, repetă Iani Demetriadis, aşezîndu-şi dinainte ceaşca pe jumătate plină cu o drojdie neagră şi vîscoasă. Vorbirea şi mintea şi le-a pierdut în nişte împrejurări care mă fac cîteodată să-l invidiez, pe mine, om cu

mintea întreagă, om bogat, care de-atîtea ori găsesc în drumul meu numai pustiul şi plictisul. Acest Panaiotis — aşa se numeşte — şi-a pierdut graiul cînd avea optsprezece ani pentru că le-a văzut pe nereide.

Pe buzele lui Panaiotis, care îşi auzise numele rostit, tremură un zîmbet sfios. Nu pentru că ar fi înţeles sensul cuvintelor acestui om cu vază, în care recunoştea vag un protector, ci pentru că simţise ceva în tonul spuselor sale. Mulţumit să ştie că se vorbeşte despre el şi că putea să spere într-o nouă pomană, întinse abia perceptibil mîna, cu mişcarea temătoare a unui cîine care atinge cu laba genunchiul stăpînului, să-i ceară de mîncare.

— Este fiul unuia dintre ţăranii cei mai înstăriţi din satul meu, continuă Demetriadis, şi, cum nu prea se întîmplă pe la noi, familia aceasta este cu adevărat bogată. Părinţii lui au foarte mult pămînt, o casă mare de piatră, livadă cu tot felul de fructe, grădină de zarzavat, au în bucătărie un ceas deşteptător, o

candelă înaintea iconostasului, ce mai, tot ce se cere la o gospodărie înstărită. Pe atunci se putea spune despre Panaiotis că nu va avea grija zilei de mîine cît o trăi, cum mulţi o au prin locurile acestea. Avea înaintea lui drumul gata scris, un drum grecesc, prăfos, pietros şi monoton, dar nu lipsit, din loc în loc, de greieri care cîntă şi de popasuri nu prea neplăcute sub umbrarele tavernelor. Le ajuta pe bătrîne la scuturatul de măsline, supraveghea împachetarea cutiilor cu struguri şi cîntărirea baloţilor de lînă. La învoielile cu negustorii de tutun îl sprijinea discret pe tatăl lui, scuipînd cu scîrbă la orice propunere mai mică decît preţul aşteptat. Era logodit cu fata, deloc urîtă, a unui veterinar, lucrătoare în săpunăria mea. Fiind foarte frumos, i se puneau la socoteală tot atîtea ibovnice cîte fete iubăreţe se aflau prin preajmă. A umblat vorba că trăieşte cu preoteasa. Dacă aşa o fi fost, preotul nu i-o lua în nume de rău, pentru că nu-i plăceau femeile şi nu-i păsa nici de a lui, care oricum

era a cui o poftea. Închipuie-ţi umila fericire a lui Panaiotis: dragostea frumoaselor, pizma bărbaţilor şi cîteodată pofta lor, un ceas de argint, la două-trei zile o cămaşă albă ca neaua, frumos călcată de maică-sa, la prînz pilaf şi seara, înainte de cină, mastica verzuie şi parfumată. Dar fericirea e fragilă şi, cînd n-o strică oamenii sau împrejurările, este ameninţată de năluci. Poate nu ştii că insula aceasta este populată de apariţii ciudate. Fantomele noastre nu sînt ca spectrele voastre din Nord, care ies numai în miez de noapte, iar ziua locuiesc în cimitire. Nu se îmbracă în giulgiuri, iar scheletul lor are carne pe el. Dar sînt de bună seamă mai primejdioase decît sufletele morţilor, care măcar sînt botezate, ştiu ce e viaţa şi ce înseamnă suferinţa. Nereidele de pe tărîmurile noastre sînt inocente şi totodată vătămătoare, ca natura, care cînd îl apără pe om, cînd îl zdrobeşte. Zeii şi zeiţele antice au murit de mult, iar în muzee nu se află decît relicvele lor de marmură. Nimfele noastre

seamănă mai mult cu zînele şi cu ielele voastre decît cu ce vă reprezentaţi voi după Praxiteles. Dar oamenii de pe-aici cred în puterile lor; cred că asemenea făpturi există, cum există pămîntul, apa, soarele primejdios. În ele se întrupează lumina verii, şi de aceea vederea lor te năuceşte şi îţi dă sfîrşeală. Nu se ivesc decît în ceasul tragic al amiezii, scăldîndu-se în taina zilei şi în puterea ei. Şi de răul lor, nu de al soarelui îşi zăvoresc sătenii uşile cînd se odihnesc după prînz. Zînele acestea crude sînt frumoase, goale, răcoritoare şi nefaste ca apa din care bei germenii febrei; cine le-a văzut o dată se stinge încet, încet, mistuit de dor, secătuit de puteri, iar cei care s-au încumetat să se apropie de ele rămîn pentru totdeauna muţi, pentru ca nimeni să nu ştie taina dragostelor lor.

Într-o dimineaţă de iulie, două oi ale părintelui lui Panaiotis au început să se clatine pe picioare. Molima s-a răspîndit iute de tot, răpunînd floarea turmei. Panaiotis plecă singur,

în puterea soarelui şi a arşiţei, să-l caute pe medicul veterinar care locuieşte de cealaltă parte a muntelui, într-un cătun ghemuit pe ţărmul mării. Seara, nu se întorsese încă. Temerile părintelui lui Panaiotis s-au strămutat de la oi la feciorul lui. Au răscolit degeaba cîmpurile şi văile din preajmă. Cît a fost noaptea de lungă, femeile din sat au murmurat rugăciuni în bisericuţa satului, un biet hambar iluminat de douăzeci şi patru de făclii, unde puteai să crezi în orice clipă că va intra Maria să-l nască pe Isus. Peste o zi, pe seară, la ceasul de tihnă cînd oamenii se aşază la mesele din piaţa satului în faţa unui filigean de cafea, a unui pahar de apă şi a unei chesele de dulceaţă, l-au văzut venind pe Panaiotis: era alt om, schimbat de parcă ar fi murit şi înviat. Ochii îi străluceau, numai că albul lor şi pupila păreau să-i fi mistuit irisul; era mai galben decît ar fi fost după două luni de friguri; un zîmbet silnic îi pocea buzele, însă nu vorbea. Totuşi, nu era încă mut de tot. Crîmpeie

poticnite de cuvinte îi ieşeau din gură, ca ultimele gîlgîituri ale unui izvor care seacă.

— Nereidele...Doamnele...Nereide... Frumoase... Goale... Minunate... Blonde... Părul... Blond...

Atîta s-a putut scoate de la el. Încă de cîteva ori, în zilele următoare, a mai putut fi auzit bîiguind şoptit în de sine: „Părul... Blond“, ca şi cînd ar fi mîngîiat mătase. Apoi a amuţit. Ochii şi-au pierdut strălucirea; însă privirea lui, devenită vagă şi fixă, a dobîndit o însuşire ciudată: poate privi soarele ţintă, fără să clipească; cine ştie dacă nu simte o plăcere anume să se uite la focul acesta de aur orbitor. Mai eram în sat în primele săptămîni ale delirului care îl stăpînea: nu avea febră şi nu da nici un semn de insolaţie. Părinţii l-au dus la o mînăstire vestită, din vecinătate, ca să fie exorcizat. I-au făcut tot ce au vrut, se lăsa cu blîndeţea unui miel bolnav, dar nici sfintele slujbe, nici tămîierile, nici descîntecele bătrînelor din sat nu i-au putut scoate din sînge

nimfele nebune, de culoarea soarelui. O vreme n-a avut astîmpăr: se întorcea mereu la locul unde le văzuse, o vîlcea de lîngă ţărm, cu o livadă de măslini de unde o potecă coboară înspre mare, cu un izvor din care pescarii iau uneori apă dulce. Oamenilor li s-a năzărit că văd în iarbă urme uşoare de picior de fată, locuri bătătorite de povara unui trup. Scena poate fi imaginată: pete de soare printre umbre de măslini, care nu sînt umbre de fapt, ci forme verzi şi aurii ale luminii. Flăcăul tresărind la auzul rîsetelor şi al ţipetelor femeieşti, ca vînătorul la o bătaie de aripi. Fetele divine înălţîndu-şi braţele albe, al căror puf blond se aprinde în lumina soarelui; umbra unei frunze schimbîndu-şi locul pe un pîntec nud; un sîn alb ale cărui sfîrcuri nu sînt violete, ci albe; lacomele sărutări ale lui Panaiotis pe pletele acelea cu gust de miere; dorinţa lui pierzîndu-se în trupurile aurii. Cum nu există dragoste în lume fără avîntul inimii, tot aşa nu există voluptate vrednică de numele acesta

fără uimire în fața frumuseții. Altfel totul nu este decît pornire oarbă, ca setea și ca foamea. Nereidele l-au făcut pe tînăr să pătrundă într-o lume a iubirii, alta decît cea a fetelor de pe insulă; i-au dat extatica beție a necunoscutului, istovirea celui care a văzut o minune, lumina plină de fulgere negre a fericirii ca pură fericire. Se spune că Panaiotis se întîlnește și acum cu ele, în orele fierbinți cînd frumoșii demoni bîntuie țărmurile căutînd iubire. N-a mai vrut să știe de logodnica lui, pe care o ocolea ca pe o spurcăciune; scuipa în praf cînd o vedea pe femeia preotului, care a plîns două luni pînă s-a mîngîiat. Nimfele i-au luat mințile ca să-l amestece mai lesne în hîrjoanele lor, ca pe un soi de faun inocent. Nu mai lucrează deloc; nu-i mai pasă că trec zilele, lunile, anii; s-a apucat de cerșit și ce primește îl satură mai totdeauna. Colindă insula în lung și-n lat, însă ferindu-se de drumurile mari, se pierde prin cîmpuri, prin pădurile de pin din văile deșarte dintre dealuri;

se spune că o floare de iasomie pusă pe un gard de piatră, o țandără de stîncă așezată la piciorul unui chiparos sînt mesajele în care descifrează ceasul și locul următoarei întîlniri cu ielele. Țăranii cred că n-o să-mbătrînească, asemeni tuturor celor ca el, doar o să se veștejească, fără să se poată ști dacă are optsprezece ani sau patruzeci. Numai că îi tremură genunchii, mințile i s-au dus fără întoarcere, iar buzele lui n-or să mai rostească niciodată vreun cuvînt. Homer știa deja că celor ce se-mpreunează cu zeițele de aur li se sleiesc puterile și mintea. Și totuși îl invidiez pe Panaiotis. El a ieșit din lumea faptelor și a intrat în cea a amăgirii, și cîteodată mă gîndesc că amăgirile sînt poate chipul pe care îl iau, în ochii oamenilor de rînd, realitățile cele mai ascunse și cele mai adînci.

— Dar bine, Iani, spuse, iritată, doamna Demetriadis, doar nu cumva crezi că Panaiotis chiar le-a văzut pe nereide!

Iani Demetriadis n-a răspuns, ocupat cum era să se salte puţin din scaun ca să răspundă rezervatului salut pe care i-l adresaseră trei străine în trecere pe-acolo. Aceste trei americance în haine de pînză albă bine strînse pe trup mergeau cu un pas suplu pe cheiul năpădit de soare, urmate de un hamal bătrîn care le căra din greu cumpărăturile. Şi, ca trei eleve care pleacă de la şcoală, se ţineau de mînă. Una umbla cu capul descoperit şi avea prinse în părul ei roşcat mici mănunchiuri de mirt, a doua purta o imensă pălărie mexicană şi a treia avea, ca o ţărancă, o năframă de bumbac şi purta ochelari de soare negri, care păreau o mască. Fetele acestea locuiau pe insulă, unde cumpăraseră o casă aşezată nu prea departe de şosea: noaptea, din propria lor barcă pescuiau cu tridentul, iar toamna vînau prepeliţe. Îşi vedeau singure de gospodărie, ca să fie ferite de orice ochi străin şi nu se vedeau cu absolut nimeni, pentru a evita bîrfele, preferînd, poate, calomniile. Am încercat zadarnic

să văd cu ce ochi le priveşte Panaiotis pe zeiţele acelea, dar ochii lui absenţi erau vagi şi stinşi: era vădit că, îmbrăcate ca femei, nu-şi recunoştea nereidele. Brusc, cu o mişcare suplă ca a unui animal, se apleacă să culeagă o altă drahmă căzută din buzunarele noastre şi am văzut, agăţat în perii aspri ai hainei pe care o purta, prins în bretele, pe un umăr, singurul lucru care putea să-mi furnizeze, pentru a mă convinge, o cît de mică dovadă: un fir mătăsos, un fir subţire, un fir rătăcit dintr-un păr foarte blond.

Sfînta-Fecioară-a-Rîndunelelor

Călugărul Therapion fusese în tinereţea lui discipolul cel mai fidel al marelui Atanasie. Era un om auster şi aspru, blînd numai faţă de făpturile în care nu bănuia prezenţa demonilor. În Egipt înviase şi evanghelizase mumii; în Bizanţ spovedise împăraţi; în Grecia venise dînd crezare unui vis, cu gîndul să exorcizeze acest pămînt încă prins în mrejele lui Pan. Se încingea de ură la vederea arborilor sacri unde ţăranii bolnavi de friguri agăţau cîrpe, menite să tremure în locul lor la cea mai mică adiere a serii; a faluşilor înfipţi pe ogoare pentru a sili pămîntul să dea roadă; a zeilor de

lut puşi în firidele zidurilor şi în adîncitura izvoarelor. Îşi clădise cu mîinile sale o colibă în lunca Cefizului, avînd grijă să se folosească numai de lemn şi de piatră dinainte sfinţite. Ţăranii împărţeau cu el hrana lor săracă, dar, deşi oamenii aceştia erau traşi la faţă, palizi şi descurajaţi de cîtă foamete şi de cîte războaie se abătuseră asupra lor, Therapion nu izbutea să-i aducă pe calea Domnului. Se închinau lui Isus, fiul Mariei, înveşmîntat în aur ca un soare în răsărit, însă inima lor îndărătnică rămînea credincioasă şi divinităţilor care îşi au sălaşul prin scorburi sau se înalţă din clocotul vîrtejelor de apă. Seară de seară puneau sub platanul nimfelor o strachină cu lapte de la singura capră care le mai rămăsese. Amiezele, băieţii se strecurau pe sub copacii crîngurilor ca să pîndească femeile acelea cu ochii de onix care se hrăneau cu busuioc şi cu miere. Se prăsiseră pretutindeni, fiice ale unui pămînt tare şi uscat, unde ceea ce pe alte meleaguri se preface în boare de abur ia pe

dată chip de realitate. Urmele paşilor lor puteau fi găsite în lutul umed de lîngă izvoare, iar albul trupurilor lor se confunda de departe cu albul scînteietor al stîncilor. Uneori cîte o nimfă rănită continua să mai trăiască încă în grinda negeluită a acoperişului şi, noaptea, o puteai auzi tînguindu-se ori cîntînd. Aproape zilnic cîteva oi ademenite de vrajă se pierdeau în munte, şi, luni de zile după aceea, găseai pe undeva o grămăjoară de oase. Ielele-Relele veneau pe furiş, luau copiii de mînă şi îi duceau să danseze pe buza prăpăstiilor; picioarele lor uşoare nu atingeau pămîntul, însă hăul înghiţea acele trupuri mici şi grele şi, din cînd în cînd, un băieţandru pornit să le fugărească se întorcea în vale gîfîind, cutremurat de febră, pentru că, împreună cu apa unui izvor, băuse moartea. După fiecare nenorocire, Therapion ameninţa cu pumnul spre desişurile unde se ascundeau Blestematele, dar sătenii nu conteneau să le-ndrăgească pe zînele acestea răcoroase şi

aproape nevăzute şi le iertau faptele rele aşa cum nimeni nu se supără pe soarele care macină creierul nebunilor, pe luna care suge laptele mumelor în somn, pe iubirea care aduce atîta amar.

Călugărul se temea de ele ca de o haită de lupi, îi era silă de jocurile lor ca de dezmăţul unor prostituate. La rîndul lor, zănaticele frumuseţi nu-i dădeau pace. Noaptea, simţea pe obraji răsuflarea lor caldă, ca a unei fiare pe jumătate îmblînzite care păşeşte, temătoare, prin odaie. Dacă se încumeta să pornească la drum prin luncă şi cîmpuri, să ducă cuminecătură unui om bolnav, auzea mereu în urma lui tropăitul lor sprinţar, de capre tinere. Iar dacă, oricît s-ar fi împotrivit, i se-ntîmpla s-adoarmă la ceasul rugăciunii, veneau să-l tragă, copilăreşte, de barbă. Nu încercau să îl ademenească în braţele lor pentru că, aşa îmbrăcat în rasa lui groasă de aba cafenie, li se părea urît, caraghios şi bătrîn. Iar ele nu trezeau în el nici o dorinţă păcătoasă, pentru că

îi era silă de goliciunea lor ca de carnea palidă a unei omizi ori de pielea umedă a şopîrlelor. Totuşi îl duceau în păcat, pentru că, de răul lor, ajungea să se îndoiască de înţelepciunea Domnului, care a plămădit atîtea făpturi zadarnice şi vătămătoare, ca şi cînd facerea lumii nu ar fi fost pentru el decît un joc fără noimă. Într-o dimineaţă sătenii l-au găsit tăind platanul nimfelor şi s-au necăjit: se temeau de răzbunarea zînelor, care ar fi putut să plece de acolo, lăsînd în urma lor izvoarele secate, şi le părea rău după un arbore care dădea umbră tăpşanului unde se adunau la horă. Dar nu l-au înfruntat pe sfîntul călugăr, de teamă să nu se pună rău cu Părintele din cer, cel care dăruieşte soarele şi ploaia. Au tăcut, iar tăcerea aceasta l-a încurajat pe Therapion în planurile lui împotriva acelor făpturi blestemate.

Nu mai pornea la drum fără să ia cu el, ascuns în mînecă, un amnar şi, seara, pe furiş, cînd nu vedea nici un ţăran prin preajmă, dădea

foc cîte unui măslin bătrîn, al cărui trunchi i se părea că tăinuieşte astfel de zeiţe, sau cîte unui pin tînăr şi solzos, a cărui răşină aprinsă umplea întunericul cu o ploaie de scîntei aurii. Din frunziş zbughea o formă despuiată care alerga la soaţele ei, nemişcate în depărtare ca nişte căprioare înspăimîntate, şi sfîntul călugăr se bucura că a nimicit încă una dintre vizuinele Răului. Şi, pe unde apuca, înfigea cruci, de care tinerele fiare divine se fereau, îndepărtîndu-se de umbra acestor spînzurători, lăsînd în jurul satului sanctificat o întindere tot mai mare de tăcere şi singurătate. Lupta însă continua, pas cu pas, la poalele muntelui, care le apăra cu ajutorul mărăcinilor lui spinoşi şi al surpărilor de pietre. Pînă la urmă, împresurate de rugă şi de focuri, slăbite de lipsa ofrandelor, înţărcate de dragoste de cînd flăcăii satului începuseră să se ferească de ele, nimfele au căutat adăpost într-o vale pustie. Acolo, cîţiva pini negri crescînd din ţarina lutoasă păreau nişte mari

păsări care ţin în gheare pămîntul roşiatic şi care, bătînd din aripile lor de vultur, umplu cerul cu cetini ascuţite şi subţiri. Locul era pustiu: izvoarele ce picurau sub mormane de pietre erau prea reci ca să vină acolo femei la spălat sau păstori să îşi adape turmele. Spre mijlocul unei coaste de deal se afla scobitura unei văgăuni înguste, în care abia putea să se strecoare un trup. De cînd lumea, acolo se adăposteau nimfele în serile în care vreo furtună le spulbera zănaticele jocuri, căci, asemeni tuturor jivinelor, se temeau de tunet. Tot acolo dormeau în nopţile fără lună. Cîţiva păstori se lăudau că, primejduindu-şi mîntuirea sufletului şi snaga tinereţii, izbutiseră să pătrundă în peştera cu pricina şi tot povesteau despre trupurile acelea dulci, aproape nevăzute în bezna răcoroasă, de pletele lor mai mult bănuite decît mîngîiate. Pentru Therapion scorbura aceea ascunsă, săpată în coasta stîncoasă, era ca un cancer care-i scurma pieptul. Stînd în picioare, drept,

în pragul văii, cu braţele înălţate spre tărie, fără să se clintească ceasuri după ceasuri, se ruga cerului să îl ajute să stîrpească asemenea primejdioase rămăşiţe ale seminţiilor de zei. Nu mult după Paşti călugărul a chemat la el pe cei mai credincioşi şi mai dîrji dintre enoriaşii săi; le-a pus în mînă tîrnăcoape şi felinare, a luat cu el un crucifix şi a pornit în fruntea lor pe drumurile întortocheate dintre dealuri, prin bezna molatică şi plină de sevă, prielnică gîndului său. Therapion s-a oprit în pragul peşterii, fără să-i lase pe oameni să intre, ca nu cumva să cadă în ispită. În umbră se auzea murmur de izvoare. Pîlpîia acolo un zvon slab, dulce ca o adiere de vînt printre pini; era răsuflarea nimfelor cufundate în somn, care visau la tinereţea lumii, pe cînd pămîntul zămislea doar arbori, fiare, zei, şi nu erau încă oameni. Ţăranii au aprins un mare foc de crengi, dar focul nu putea să ardă stînci. Călugărul le porunci să pregătească ipsos, să care pietre. Abia începuse să se lumi-

neze de ziuă, iar ei şi înălţaseră un mic paraclis, proptit în povîrnişul dealului şi aşezat tocmai în pragul văgăunii blestemate. Pereţii nu se uscaseră încă, acoperişul nu fusese aşezat, nici uşa, însă călugărul Therapion ştia că nimfele nu se vor încumeta să treacă prin acest loc sfinţit de el şi închinat. Ca să fie şi mai sigur, aşezase în fundul paraclisului, în dreptul ieşirii din peşteră, o icoană mare a lui Isus răstignit. Nimfele, care cunosc numai zîmbetul, aveau să dea înapoi în faţa acestui chip chinuit. Întîile raze ale soarelui ajungeau acum, sfioase, pînă în pragul peşterii. Era ceasul la care bietele făpturi aveau obiceiul să iasă ca să culeagă cu buzele, de pe arborii din preajmă, stropi de rouă. Captivele hohoteau de plîns şi îl rugau amarnic pe călugăr să le lase să fugă de-acolo, făgăduindu-i, în nevinovăţia lor, îmbrăţişări. Oamenii au continuat să lucreze pînă la lăsarea serii, cînd au văzut că stînca şiroieşte de lacrimi şi au auzit zgomote înăbuşite, ţipete, scîncete de fiară

rănită. A doua zi au aşezat acoperişul şi l-au împodobit cu un mănunchi de flori. Au potrivit şi uşa şi au răsucit în broasca ei o cheie grea de fier. În noaptea următoare sătenii, istoviţi, au coborît în sat, însă călugărul Therapion s-a culcat lîngă paraclisul pe care-l înălţase şi întreaga noapte i-au tulburat somnul, desfătîndu-l, plînsetele celor întemniţate acolo. Şi totuşi avea suflet cruţător şi-i era milă şi de un vierme strivit în picioare sau de tulpina unei flori frîntă de poalele anteriului său. Însă acuma era ca unul care se bucură că a astupat cu cărămizi un cuib de vipere.

A doua zi ţăranii au adus lapte de var şi au văruit paraclisul şi pe dinlăuntru şi pe dinafară, dîndu-i înfăţişarea, de departe, a unei porumbiţe albe odihnindu-se pe brîna stîncii. Doi ţărani mai îndrăzneţi s-au încumetat pînă în peşteră, să-i văruiască pereţii umezi, poroşi şi astfel să oprească apa izvoarelor, mierea albinelor să se prelingă şi să picure înlăuntru,

ţinîndu-le pe zîne încă o vreme în viaţă. Erau acum prea istovite ca să mai dea oamenilor semne, doar ici-colo abia se desluşeau, în penumbră, o tînără gură chinuită, două mîini slăbite implorînd, trandafirul palid al unui sîn. Din timp în timp, trecîndu-şi degetele groase albite de var peste asprimile stîncii, ţăranii simţeau fuga unor plete mlădioase şi tremurătoare ca ferigile care cresc prin locuri umede şi părăsite. Trupurile nimfelor se iroseau în abur sau se desfăceau în pulbere, ca aripile unui fluture mort. Încă mai gemeau, dar stins, abia auzit: plîngeau acum nu nimfele, ci sufletele lor.

Toată noaptea următoare călugărul Therapion n-a contenit să stea de pază în pragul paraclisului, ca un anahoret în pustie. Se bucura la gîndul că înainte să răsară luna nouă plînsetele vor înceta şi că nimfele, răpuse de foame, nu vor mai fi decît o necurată amintire. Se ruga să vină cît mai repede clipa, pentru că, fără voia lui, i se făcuse milă şi era

înciudat de slăbiciunea asta ruşinoasă. Nimeni nu mai urca pînă la el; satul i se părea departe, ca de cealaltă parte a lumii. Pe povîrnişul din faţa lui, de dincolo de vale, nu vedea decît ţărînă roşie, pini şi o potecă aproape cotropită de cetina de aur. Nu auzea decît gemete tot mai stinse, de moarte, însoţite de zvonul tot mai răguşit al propriilor sale rugăciuni.

În seara acelei zile a văzut pe cărare, venind către el, o femeie. Mergea cu capul în pămînt, veşmîntul şi năframa îi erau negre, însă prin pînza întunecată străbătea o lumină de taină, ca şi cînd dimineaţa s-ar fi îmbrăcat în noapte. Cu toate că era foarte tînără, avea gravitatea, pasul încet şi demnitatea unei femei foarte bătrîne, iar suavitatea ei era asemeni ciorchinelui copt şi florii îmbălsămate. Trecînd pe dinaintea paraclisului, îl privi cu luare aminte pe călugăr, tulburîndu-l astfel din rugăciunile lui.

— Cărarea asta nu duce nicăieri, femeie, i-a spus el. De unde vii?

— Din Răsărit, de unde vine dimineaţa, spuse ea. Iar tu, călugăr bătrîn, ce faci aici?

— Am zidit în peştera aceasta nimfele care bîntuiau încă prin ţinut, zise călugărul, iar dinaintea peşterii am clădit un paraclis, pe care ele nu cutează să-l străbată ca să fugă, pentru că sînt goale şi, în felul lor, se tem de Dumnezeu. Aştept să piară de foame şi de frig în vizuina lor, şi atunci peste locurile acestea va domni pacea Domnului.

— Cine îţi spune că în pacea Domnului nu sînt cuprinse şi nimfele, ca şi căprioarele, ca şi turmele de capre? răspunse femeia. Oare nu ştii că, la început, pe cînd făcea lumea, Dumnezeu a uitat să dea aripi unor îngeri, care astfel au căzut pe pămînt şi s-au statornicit prin păduri, ca neam al nimfelor şi al Panilor? Iar alţii s-au aşezat pe un munte, unde au devenit zeii olimpieni. Nu face ca unii păgîni, care pun mai presus creatura decît Creatorul, dar nici nu te mînia pe lumea făcută de El. Mulţumeşte-i lui Dumnezeu în inima ta că i-a creat pe Diana şi pe Apollon.

— Cugetul meu nu se înalţă atît de sus, spuse cu umilinţă bătrînul călugăr. Nimfele îi tulbură pe credincioşi şi le primejduiesc mîntuirea, de care sînt răspunzător în faţa Domnului. Am să le prigonesc, de trebuie, pînă în iad.

—Rîvna ta va fi luată în seamă, cinstite călugăr, spuse surîzînd tînăra aceea. Însă nu vezi cumva o cale de a împăca viaţa nimfelor cu mîntuirea turmei tale?

Vocea ei era mîngîietoare ca un cîntec de fluiere domoale. Călugărul, cuprins de o ciudată nelinişte, îşi lăsă capul în piept. Femeia îşi puse mîna pe umărul lui şi îi vorbi cu gravitate:

— Călugăre, lasă-mă să intru în peştera aceasta. Peşterile îmi sînt dragi şi-mi este milă de aceia care caută în ele adăpost. Într-o peşteră l-am născut pe fiul meu şi tot într-o peşteră l-am încredinţat, fără teamă, morţii, ca să se nască pentru-a doua oară, înviind.

Pustnicul se dădu la o parte, s-o lase să treacă. Fără să şovăie, ea se îndreptă spre intrarea

peşterii, ascunsă în spatele altarului. În dreptul pragului se afla crucea: o îndepărtă încet, ca pe un obiect familiar, şi se strecură în grotă.

În întuneric se auziră vaiete mai ascuţite, piuituri şi ceva ca un foşnet de aripi. Femeia vorbea cu nimfele într-o limbă necunoscută, poate aceea a păsărilor sau a îngerilor. În scurtă vreme ea se ivi din nou alături de călugăr, care nu contenise să înalţe rugăciuni.

— Priveşte, călugăre, zise ea, şi ascultă.

De sub veşmîntul ei ieşeau nenumărate sunete, mărunte, ţipătoare. Îl desfăcu, iar călugărul Therapion văzu că ducea în cutele hainei sale sute de tinere rîndunele. Ea îşi deschise larg braţele, ca pentru rugăciune, lăsînd păsările să-şi ia zborul. Apoi spuse, iar glasul ei era limpede ca un sunet de harfă.

— Mergeţi, copiii mei.

Rîndunelele, libere, au zburat în cerul serii, înscriind pe el, cu ciocul şi cu aripile, semne de neînţeles. Bătrînul călugăr şi femeia le-au

urmărit o vreme cu ochii, apoi aceasta îi spuse sihastrului:

— Se vor întoarce în fiecare an, iar tu o să le dai adăpost în paraclis. Rămîi cu bine, vrednice Therapion.

Şi Maria porni în sus, pe cărarea care nu ducea nicăieri, ca cineva căruia nu-i pasă de sfîrşitul drumurilor pămînteşti, de vreme ce ştie drumul către cer. Călugărul Therapion a coborît în sat, iar a doua zi, cînd s-a întors să slujească liturghia, a găsit peştera nimfelor plină de cuiburi de rîndunele. Au revenit apoi în fiecare an; intrau şi ieşeau din biserică, harnice să-şi hrănească puii ori să-şi întărească sălaşurile de lut. Therapion se oprea adesea din rugăciune ca să se uite, cu duioşie, la jocurile şi iubirile lor, prin care prihana nimfelor se mîntuia în neprihănirea rîndunelelor.

Văduva Aphrodissia

I se zicea Kosti cel Roşu, pentru că avea părul roşcat, pentru că vărsase destul sînge la viaţa lui, dar mai ales pentru că purta un pieptar stacojiu. Îmbrăcat cu el cobora, semeţ, la tîrgul de cai. Aici, cîte un ţăran, înfricoşat la gîndul morţii care îl aşteaptă, îi vindea pe nimica toată calul cel mai bun. Trăise ascuns în munte, la cîteva ceasuri de drum de satul lui, iar nelegiuirile sale se mărginiseră o vreme la cîteva asasinate politice şi la furtul cîtorva oi, nici douăzeci. Pentru atîta lucru putea să se întoarcă la fierăria lui fără să-l întrebe nimeni nimic, dar era soiul de om care ar fi

dat orice pentru gustul aerului slobod şi al mîncării de furat. Au urmat două sau trei omoruri de drept comun care, de data aceasta, au pus război între el şi ţărani. L-au hăituit ca pe un lup, l-au încolţit ca pe-un mistreţ, pînă cînd, în noaptea de Sfîntul Gheorghe, l-au prins. L-au coborît în sat aruncat de-a curmezişul unei şei, cu beregata despicată ca a unei vite înjunghiate, iar cei cîţiva cetaşi ai lui îşi găsiseră şi ei sfîrşitul, ciuruiţi de gloanţe sau spintecaţi de cuţite. Capetele, înfipte în furci, împodobeau bătătura satului, iar trupurile zăceau azvîrlite grămadă în poarta cimitirului. Sătenii biruitori petreceau la parohie, cu obloanele trase, la adăpost de soare şi de muşte. Iar văduva fostului preot, pe care Kostaki îl omorîse cu şase ani în urmă, plîngea în bucătărie, spălînd ţoiurile din care băuseră ţăranii ce o răzbunaseră.

Văduva Aphrodissia îşi şterse ochii, se aşeză pe un scăunel, lîngă masă, şi îşi sprijini bărbia, care îi tremura ca unei femei bătrîne, în mîini.

Era într-o miercuri, şi nu mîncase de duminică. Şi tot de-atîtea zile nu mai închisese ochii. Hohote de plîns înăbuşite îi zguduiau pieptul sub cutele negre ale rochiei de bumbac gros. Aţipea fără voie, legănată de propria ei tînguire. Tresări însă curînd: nu-i venise vremea odihnei şi a uitării. Timp de trei zile şi trei nopţi muierile satului aşteptaseră în piaţă, ţipînd la fiecare foc de puşcă care se auzea dinspre munte, sporit de furtună şi de ecou; iar ţipetele Aphrodissiei ţîşniseră mai sus decît cele ale suratelor ei, cum i se cuvenea femeii unui om atît de respectat ca bătrînul preot care zăcea de şase ani în groapă. Leşinase cînd se întorseseră ţăranii, aducînd povara însîngerată pe spinarea unui catîr deşelat, iar vecinele au trebuit s-o aducă pe braţe în căsuţa ferită unde locuia de cînd rămăsese văduvă. Însă, de cum şi-a venit în fire, a stăruit să dea de băut răzbunătorilor ei. Tremurînd toată, a dat ocol cu tava, din om în om, scîrbită de cumplita lor duhoare de piele tăbăcită şi de năduşeală.

Ar fi vrut să otrăvească feliile de pîine şi de brînză, dar s-a mulţumit să scuipe pe ele într-ascuns, dorindu-le sătenilor moartea.

Ar fi putut să li se spovedească, să-i facă de rîs pentru prostia lor, să le îndreptăţească cele mai negre bănuieli, să le strige în urechi adevărul pe care îi fusese atît de uşor şi totodată atît de greu să îl ascundă de ei vreme de zece ani: dragostea ei pentru Kosti. Prima lor întîlnire pe drumul din vîlcea, sub un dud unde se adăpostise de bătaia grindinei; patima care îi fulgerase în noaptea aceea viforoasă; întoarcerea ei în sat, frămîntată de o remuşcare care semăna mai mult a teamă decît a căinţă. Apoi săptămîna cumplită cît s-a căznit să trăiască fără bărbatul acesta care îi lipsea mai mult decît pîinea şi apa. Şi a doua întîlnire cu Kosti, cînd a minţit că îi duce făină soacră-si, care ţinea gospodărie singură în munte. Îşi amintea de fusta galbenă pe care o purta atunci şi din care îşi făcuseră aşternut: parcă s-ar fi întins pe un petic de soare. Noaptea în

care au fost nevoiţi să se ascundă în staulul unui caravanserai turcesc părăsit şi ramurile de castan care o biciuiau în cale cu răcoarea lor, spatele aplecat al lui Kosti care mergea cu grijă înaintea ei, pe nişte poteci unde la orice pas putea să ţîşnească o viperă. Îşi mai amintea de rana închisă de pe ceafa bărbatului, pe care întîia oară n-o văzuse; de privirile rătăcite şi pline de dorinţă cu care se uita la ea ca la un giuvaier furat, de trupul lui vînjos de om deprins cu traiul aspru, de rîsul lui care o liniştea, de felul, doar al lui, de a-i îngăima numele în timp ce o iubea.

Se ridică şi mătură cu mîna cele două sau trei muşte care bîzîiau pe albul peretelui. Muştele astea grele, îmbuibate cu scîrnă, nu erau însă decît o sîcîială măruntă; putea răbda să-i mişune, moi şi uşoare, pe piele: poate se aşezaseră şi pe trupul lui despuiat, pe capul sîngerînd; poate adăugaseră pîngărirea lor la loviturile de picior ale copiilor, la privirile curioase ale femeilor. Doamne, să fi putut, cu

Ar fi vrut să otrăvească feliile de pîine şi de brînză, dar s-a mulţumit să scuipe pe ele într-ascuns, dorindu-le sătenilor moartea.
Ar fi putut să li se spovedească, să-i facă de rîs pentru prostia lor, să le îndreptăţească cele mai negre bănuieli, să le strige în urechi adevărul pe care îi fusese atît de uşor şi totodată atît de greu să îl ascundă de ei vreme de zece ani: dragostea ei pentru Kosti. Prima lor întîlnire pe drumul din vîlcea, sub un dud unde se adăpostise de bătaia grindinei; patima care îi fulgerase în noaptea aceea viforoasă; întoarcerea ei în sat, frămîntată de o remuşcare care semăna mai mult a teamă decît a căinţă. Apoi săptămîna cumplită cît s-a căznit să trăiască fără bărbatul acesta care îi lipsea mai mult decît pîinea şi apa. Şi a doua întîlnire cu Kosti, cînd a minţit că îi duce făină soacră-si, care ţinea gospodărie singură în munte. Îşi amintea de fusta galbenă pe care o purta atunci şi din care îşi făcuseră aşternut: parcă s-ar fi întins pe un petic de soare. Noaptea în

care au fost nevoiţi să se ascundă în staulul unui caravanserai turcesc părăsit şi ramurile de castan care o biciuiau în cale cu răcoarea lor, spatele aplecat al lui Kosti care mergea cu grijă înaintea ei, pe nişte poteci unde la orice pas putea să ţîşnească o viperă. Îşi mai amintea de rana închisă de pe ceafa bărbatului, pe care întîia oară n-o văzuse; de privirile rătăcite şi pline de dorinţă cu care se uita la ea ca la un giuvaier furat, de trupul lui vînjos de om deprins cu traiul aspru, de rîsul lui care o liniştea, de felul, doar al lui, de a-i îngăima numele în timp ce o iubea.
Se ridică şi mătură cu mîna cele două sau trei muşte care bîzîiau pe albul peretelui. Muştele astea grele, îmbuibate cu scîrnă, nu erau însă decît o sîcîială măruntă; putea răbda să-i mişune, moi şi uşoare, pe piele: poate se aşezaseră şi pe trupul lui despuiat, pe capul sîngerînd; poate adăugaseră pîngărirea lor la loviturile de picior ale copiilor, la privirile curioase ale femeilor. Doamne, să fi putut, cu

o singură mişcare a mîinii, să mături întregul sat, pe toate năpîrcile de babe cu limba lor otrăvită, pe parohul acela tinerel, beat de vinul liturghiei, care tuna şi fulgera în faţa altarului împotriva aceluia care îl omorîse pe fostul slujitor al bisericii. Şi mai ales pe ţăranii care se înverşunaseră asupra trupului lui Kosti ca nişte viespi asupra unui fruct mustind de zeamă dulce. Nimeni nu-şi închipuia că doliul Aphrodissiei poate avea o altă pricină decît bătrînul preot îngropat în cimitir la loc de cinste, acum şase ani. Nu putea să le strige în urechi că îi păsa de moartea acelui beţivan cu ifose cît îi păsa de scaunul de lemn al umblătorii din grădină.

Şi totuşi, în ciuda sforăiturilor care o împiedicau să doarmă şi a felului său scîrbos de a tuşi, aproape că îi părea rău după el, după moşneagul acela fudul şi lesne de minţit, care se lăsase păcălit şi apoi înfricoşat cu prisosinţa caraghioasă a unui soţ gelos văzut la bîlci pe pînza arătătorilor de umbre. Bătrînul, prin

felul lui de a fi, adusese un zîmbet în iubirea lor zbuciumată. Chiar i se păruse o glumă bună să-i sugrume popii orătăniile pe care Kosti le lua cu el sub surtuc, în serile în care se furişa pînă la parohie, iar ea să dea apoi vina pe vulpi. Şi tot aşa i se păruse într-o noapte cînd popa, trezit de zvonul glasurilor lor de sub platan, s-a aşezat la fereastră, să le pîndească jocul umbrelor pe zidul grădinii, iar ei făceau haz văzîndu-l cum schimba feţe-feţe, şovăielnic, dornic de răzbunare, dar şi temîndu-se de clevetiri sau de un glonte. Singurul lucru pe care Aphrodissia i-l lua în nume de rău lui Kosti era tocmai că îl omorîse pe bătrîn, care, fără să vrea, îi ferea de ochii lumii.

De cînd rămăsese văduvă, nimeni nu bănuise întîlnirile primejdioase cu Kosti, în nopţi fără lună. Bucuriei sale îi lipsea acum plăcerea de-a avea un martor. Cînd ochii iscoditori ai cumetrelor s-au oprit asupra mijlocului ei îngroşat, ele şi-au zis cel mult că văduva preotului se

lăsase ademenită de vreun negustor ambulant, de vreun argat, ca şi cînd la asemenea bărbaţi ar fi putut să-i stea Aphrodissiei gîndul. A îndurat resemnată aceste bănuieli umilitoare, călcîndu-şi pe mîndrie. Dar se stăpînea tot atît de greu pe cît de greu îşi stăpînea vărsăturile. Iar cînd femeile satului au revăzut-o peste cîteva săptămîni cu fusta acum largă peste pîntecele supt, s-au întrebat ce oare o fi făcut Aphrodissia ca să scape de necaz.

Nu i-a trecut nimănui prin cap că drumul ei la biserica Sfîntului Luca nu fusese decît praf în ochi şi că Aphrodissia rămăsese ascunsă nu departe de sat, în casa fostei soacre, care se învoise de acum să-i coacă pîine lui Kosti şi să-i cîrpească pieptarul. Nu de cumsecade ce era, ci deoarece Kosti îi aducea mereu rachiu; şi apoi nici ea nu fusese uşă de altar în tinereţea ei. Cu ajutorul bătrînei, Aphrodissia a născut un copil pe care, ne-nfăşat şi nescăldat, l-a înăbuşit fără milă între două saltele.

A urmat apoi în amintirea ei sfîrşitul: uciderea primarului de către unul dintre tovarăşii lui Kosti. Parcă vedea mîinile iubitului ei, hăituit timp de trei zile, strîngînd cu ură în mîini puşca de vînătoare. În seara asta totul se va irosi în focul mare al izbînzii satului. Bidoanele de gaz erau de pe acuma adunate în poarta cimitirului. Kosti şi ai lui aveau să aibă soarta hoiturilor de catîr, arse ca să nu se ostenească nimeni să le-ngroape. Aphrodissiei îi mai rămăseseră numai cîteva ceasuri de soare şi singurătate.

Ridică zăvorul şi ieşi pe tăpşanul îngust care o despărţea de cimitir. Trupurile zăceau îngrămădite de-a valma lîngă zidul de piatră, însă Kosti nu era greu de recunoscut. Era cel mai înalt, şi pe el îl iubise. Un ţăran lacom îi luase pieptarul, să-l poarte duminicile. Pe dîrele de sînge scurse din ochi roiau muştele. Şi era aproape gol. Cîţiva cîini lingeau urmele negre de pe jos, apoi se întorceau, gîfîind, să se culce la loc în umbra săracă. Pe seară, cînd soarele

își potolește cruzimea, se vor strînge, aici, în cete mici, femeile satului și vor cerceta cu luare-aminte alunița dintre umerii lui Kosti, iar bărbații îi vor rostogoli leșul cu piciorul, ca să-i stropească cu petrol puținele veșminte care îi mai rămăseseră: vor destupa bidoanele cu veselia grosolană a unor podgoreni care destupă o bute cu vin. Aphrodissia atinse mîneca zdrențuită a cămășii pe care o cususe cu mîinile ei, un dar de Paști, și își văzu deodată numele scris de Kostaki, cu litere stîngace, pe încheietura mîinii stîngi. Un singur ochi străin să vadă asta și mințile tuturor s-ar lumina. Se văzu bătută cu pietre, îngropată sub ele. Dar nu avea cum smulge brațul trădător, nici cum încinge fiare ca să ardă slovele pierzaniei. Nici cum să mai rănească trupul acesta care sîngerase atît.

Coroanele de tinichea îngrămădite pe mormîntul popii Ștefan scînteiau de cealaltă parte a zidului scund care împrejmuia sălașul morților, și movila aceea i-a amintit deodată de

pîntecele gras al bătrînului. După ce rămăsese văduvă, a fost mutată în bordeiul acesta, la doi pași de cimitir; nu-i părea rău să trăiască în locul pustiu, în tăcerea mormintelor, iar groparul, care locuia în casa vecină, era surd ca un mort. Groapa părintelui Ștefan nu era despărțită de bordei decît prin zidul cimitirului, și lor li se părea că se îmbrățișează sub ochii mortului. Dar, astăzi, aceeași pustietate urma să-i înlesnească Aphrodissiei înfăptuirea unui plan vrednic de viața ei plină de ascunzișuri și de nesăbuințe. Împingînd ostrețele de lemn crăpate de soare, ea apucă lopata și cazmaua groparului.

Pămîntul era uscat și tare, și nădușeala Aphrodissiei șiroia mai îmbelșugată decît îi fuseseră lacrimile. În răstimpuri, lopata se izbea de cîte o piatră, însă, în locul acela singuratic, zgomotul nu făcea pe nimeni să tresară. După ospăț, satul era cufundat în somn. În sfîrșit, auzi sub lovitura cazmalei un sunet uscat de lemn vechi, și sicriul părintelui Ștefan, mai

şubred ca o cutie de vioară, crăpă sub izbitură, dînd la iveală cît mai rămăsese din bătrîn: o grămăjoară de oase şi patrafirul putred. Aphrodissia aşeză cu grijă rămăşiţele într-un colţ al sicriului şi apoi trase de subsuori, spre groapă, trupul lui Kosti. Ibovnicul fusese mai înalt cu un cap decît bărbatul ei, dar sicriul era destul de încăpător pentru trupul fără cap. Aphrodissia puse capacul la loc, umplu groapa, îngrămădi deasupra pămînt şi acoperi movila proaspăt întoarsă de lopată cu multele coroane cumpărate de la Atena pe cheltuiala enoriaşilor. Apoi netezi colbul pe care îşi tîrîse mortul. Din grămada de leşuri lipsea acuma unul, dar ţăranii nu aveau cum să răscolească mormînt de mormînt ca să-l afle. Se aşeză, răsuflînd greu, dar se ridică numaidecît. Voia să-şi isprăvească lucrul. Capul lui Kosti era încă la îndemîna ocărilor, înfipt în furcă acolo unde satul se sfîrşeşte şi încep stîncile şi cerul. Se cădea să ducă la capăt datina îngropăciunii şi trebuia să se grăbească.

Erau orele fierbinţi cînd oamenii, bine încuiaţi în casele lor, dorm, îşi numără drahmele ori fac dragoste, în timp ce, afară, soarele e atotstăpînitor.

Ocolind satul ca să ajungă sus, o luă pe calea cea mai pieptişă şi mai puţin umblată. Nişte cîini-costelivi moţăiau în umbra îngustă a pragurilor. Aphrodissia le croia cîte-un picior din mers, vărsîndu-şi ciuda pe ei, neputincioasă să o verse pe stăpînii lor. Unul dintre cîini s-a ridicat, mîrîind, cu blana zburlită, arătîndu-şi colţii; a fost silită să se oprească din drum ca să-l potolească. Aerul pîrjolea năprasnic, Aphrodissia şi-a tras năframa pe frunte, ca nu cumva, răpusă de căldură, să nu isprăvească ce-avea de făcut.

Cărarea se sfîrşea pe un brîu de pămînt de unde nu mai erau decît stînci şi văgăuni. Mai sus nu se-ncumetau să urce decît cei fără nădejde, cum fusese Kosti. Dacă o lua într-acolo vreun om străin de loc, se auzea curînd strigat de glasul aspru al ţăranilor. Iar

şi mai sus nu mai erau decît vulturii şi cerul. Cele cinci capete din vîrful furcilor aveau chipurile schimonosite de moarte, fiecare în felul său. Kosti avea buzele strînse, ca şi cînd s-ar fi gîndit la ceva nedus la capăt, cum ar fi fost să cumpere mai ieftin un cal sau cîţi bani să ceară în schimbul unui prins. Era singurul aproape neschimbat, pentru că fusese dintotdeauna palid. Aphrodissia smulse scurt capul din furcă, cu gîndul să-l îngroape undeva în casă sau să-l ascundă într-o peşteră ştiută doar de ea. Îl mîngîia, încredinţîndu-l că acum scăpaseră de toate.

S-a aşezat sub platanul care creştea ceva mai jos, pe pămîntul unuia Vasile. La picioarele ei, stîncile se povîrneau pînă-n cîmpie, iar pădurile din depărtare păreau întinderi de muşchi. În zare se vedea marea printr-o despicătură între munţi; Aphrodissia îşi zicea că, să-l fi înduplecat pe Kosti şi să fugă pe acele valuri, astăzi ea n-ar mai ţine în poală un cap însîngerat. Jalea ei îndelung înăbuşită

izbucni acum în vaiete cumplite, ca de bocitoare. Cu coatele pe genunchi şi cu obrajii în palmele jilave, scălda în lacrimi chipul mort.

— Hei, hoţomanco, văduvă de popă, ce cauţi în livada mea?

Din sus de potecă, o privea bătrînul Vasile, cu un cosor într-o mînă şi cu bîta într-alta. Bănuitor şi mînios cum era, semăna leit cu o sperietoare. Aphrodissia sări, speriată, ascunzînd capul lui Kosti sub şorţ.

— Nu ţi-am furat decît puţină umbră, taică Vasile, puţină umbră să mă răcoresc.

— Da' sub şorţ ce ascunzi, hoaţo, văduvă de nimic? Un bostan? Un pepene? Hai, zi!

— Sînt femeie săracă, taică Vasile, n-am luat decît un pepene verde. Doar un pepene verde, zău, taică Vasile.

— Ia arată-l, mincinoaso, cîrtiţa dracului, şi dă-mi înapoi ce-i al meu!

Bătrînul o luă la vale, scuturîndu-şi ciomagul. Ţinînd bine colţurile şorţului, Aphrodissia porni cît putu de iute în jos, spre marginea

prăpastiei. Povîrnişul se făcea tot mai abrupt, cărarea tot mai alunecoasă, parcă stropită cu sîngele amurgului. Vasile se oprise de mult şi striga din răsputeri să se oprească. Cărarea nu mai era decît o dîră, dîra o surpătură de stînci. Aphrodissia îl auzea, însă din vorbele sfîrtecate de vînt nu înţelegea decît atît, că e ceasul să scape de toate: de sat, de minciuni, de ascunzişuri, de pedeapsa unei lungi bătrîneţi tăgăduită iubirii. O piatră îi fugi de sub picioare, rostogolindu-se mereu mai iute, arătîndu-i drumul. Văduva Aphrodissia se avîntă în hău şi în amurg, ducînd cu ea un cap însîngerat.

Kali

Cumplita zeiţă Kali colindă în lung şi în lat cîmpiile Indiei; poate fi întîlnită pretutindeni, de la Miazănoapte pînă la Miazăzi, atît în locurile sfinte cît şi prin iarmaroace. Cînd trece ea, femeile tresar, bărbaţii tineri, stîrniţi, ies în pragul casei. Îi ştiu numele şi pruncii, cît ar fi de mici. Kali cea Neagră, purtînd la gît un colan de oase, este înspăimîntătoare, dar în acelaşi timp frumoasă. Mijlocul îi este atît de subţire încît poeţii, cîntînd-o, o asemuiesc tulpinei unui bananier. Umerii îi sînt arcuiţi ca luna cînd răsare toamna, sînii par nişte muguri gata să-nflorească. Coapsele ei

unduiesc ca trompa unui pui de elefant, iar picioarele dănţuitoare sînt ca nişte mlădiţe fragede. Are gura fierbinte ca viaţa, dar buzele ei n-au zîmbit niciodată. Ochii ei mari sînt limpezi şi nespus de trişti. Se oglindeşte în oţelul nopţii, în argintul aurorei, în arama asfinţitului, se priveşte îndelung în aurul amiezii. Chipul, palid ca luna, este veşnic scăldat în lacrimi, înrourat ca faţa neliniştită a dimineţii.

Kali este josnică. A decăzut din casta ei divină în braţele unor paria, ale unor osîndiţi, iar chipul ei, sărutat de leproşi, este acoperit de o spuzeală argintie. Se lipeşte de pieptul rîios al cămilarilor veniţi din Nord, care, din pricina frigului de acolo, nu se spală niciodată. Se tăvăleşte în paturile păduchioase ale cerşetorilor orbi, trece din braţele brahmanilor în cele ale spălătorilor de leşuri, scîrbavnica stirpe ce pîngăreşte lumina. Kali, întinsă sub piramida rugurilor, zace în umbră şi cenuşă. Îi plac şi luntraşii, care sînt crunţi şi

puternici. Nu se fereşte nici de negrii care slujesc în bazare, mai crîncen bătuţi decît vitele de povară, şi-şi freacă obrajii de umerii lor jupuiţi de poveri. Chinuită ca o făptură cuprinsă de febră şi lipsită de răcoarea apei, merge din sat în sat, din răspîntie în răspîntie, căutînd aceleaşi şi aceleaşi desfătări mohorîte. Picioarele ei mici, cu inele zornăitoare la glezne, dansează sălbatic, dar din ochi îi curg veşnice lacrimi, gura amară nu ştie săruta, iar genele ei nu mîngîie obrajii celor care-o strîng la pieptul lor.

Odinioară, Kali trona în cerul lui Indra ca înlăuntrul unui safir. În priviri îi scînteiau diamantele dimineţii, iar universul se micşora şi se mărea după bătăile inimii ei.

Însă Kali, desăvîrşită ca o floare, nu-şi cunoştea desăvîrşirea şi, curată ca ziua, nu-şi ştia curăţenia.

Într-o noapte de eclipsă, zeii, pizmaşi, au pîndit-o în conul de umbră al unui astru rău. Cu un fulger i-au retezat capul. În loc de sînge,

din gîtul tăiat a țîșnit un șuvoi de lumină. Trupul și capul, azvîrlite în hău, s-au rostogolit pînă în fundul iadului, unde se tîrăsc și plîng cei ce n-au văzut lumina divină, ori au tăgăduit-o. S-a stîrnit un vînt rece care a prefăcut în zăpadă lumina din cer, troienind piscurile munților sub marile întinderi înstelate cuprinse de noapte. Zeii-monștri, zeii-vite, zeii cu multe mîini și cu multe picioare, semănînd cu niște roți care se învîrtesc, toți aceștia fugeau prin bezna grea, orbiți de propriile lor aureole. Nemuritorilor, buimaci, le părea rău de nelegiuirea săvîrșită.

Plini de căință, au coborît de pe Acoperișul Lumii în genunea plină de fum unde se tîrăsc cei care nu mai sînt. Au străbătut cele două purgatorii, au trecut pe dinaintea carcerelor de tină și de gheață unde năluci roase de remușcări se căinează de păcatele lor trecute și se jeluiesc de cele pe care nu le-au făcut încă, îndurînd chinul unor pofte deșarte. Zeii erau uimiți să vadă la oameni atîta închipuire

a Răului, atîtea izvoare de plăcere, atîta spaimă de păcat. Tocmai la fund, într-o mlaștină, capul lui Kali se legăna ca un lotus, și pletele ei lungi și negre unduiau în juru-i ca niște rădăcini plutitoare.

Au luat de acolo, cu gînd cucernic, capul acela frumos și fără de sînge și au plecat în căutarea trupului. Au dat, pe mal, peste un leș fără cap. L-au ridicat, au pus pe umerii lui capul lui Kali și i-au dat din nou viață.

Trupul acela era al unei tîrfe, osîndită la moarte pentru că încercase să tulbure cugetarea unui tînăr brahman. Lipsit de sînge, palidul leș părea neprihănit. Zeița și femeia cea stricată aveau pe coapsa stîngă aceeași aluniță.

Kali nu s-a mai întors, nufăr al desăvîrșirii, să troneze în cerul lui Indra. Trupul cu care se unise capul ei divin tînjea după mahalalele deocheate, după mîngîierile oprite, după odăile în care prostituatele, plănuind tainice dezmățuri,

pîndesc prin obloanele verzi sosirea muşteriilor. Zeiţa a ajuns să fie cea care strică sufletul copiilor, îi stîrneşte pe bătrîni, îi ţine pe tineri sub asprul ei jug. Femeile, neluate în seamă de bărbaţii lor, se socoteau ca şi văduve şi asemuiau trupul lui Kali flăcărilor rugului. Era scîrnavă ca şobolanii din canale, la fel de urîtă de oameni ca nevăstuica din cîmpuri. Fura inimi cum fură un cîine măruntaie din măcelării, mîinile sale erau mînjite cu mierea averilor pe care le topise. Fără odihnă, de la Benares la Kapilavistu, de la Bangalore la Sringar, trupul lui Kali ducea cu el capul înjosit al zeiţei, iar limpezii ei ochi nu se opreau din plîns.

Într-o dimineaţă, la Benares, Kali, beată, schimonosită de oboseală, a ieşit din curtea femeilor pierdute şi apoi din oraş. Ajunsă în cîmp, un idiot bălos, văzînd-o trecînd, a pornit să alerge după ea. Nu-l mai despărţea de Kali decît lungimea umbrei ei. Ea şi-a încetinit pasul şi l-a lăsat să se apropie.

După ce idiotul a plecat, ea şi-a urmat drumul spre un oraş necunoscut. Un copil i-a cerut de pomană, iar ea, văzînd cum dintre două pietre se ridică un şarpe gata să muşte, nu i-a strigat copilului să se ferească. O mînie oarbă o cuprinsese împotriva a tot ce era viu şi totodată pofta de a-şi spori fiinţa, nimicind toate făpturile şi săturîndu-şi lăcomia. A fost văzută ghemuită pe lîngă cimitire: gura ei, ca de leoaică, zdrobea oase între dinţi. Ucidea aşa cum ucide femela care îşi devoră masculii; strivea sub povara ei făpturile pe care le zămislea, ca o scroafă care se prăvale peste purceii ei. După ce-i omora, dansa pe trupul celor nimiciţi. Buzele ei, pîngărite de sînge, duhneau a carne crudă, dar îmbrăţişarea şi căldura trupului său îi mîngîia pe osîndiţi şi îi făcea să uite orice durere.

În drumul ei, la marginea unei păduri, Kali îl întîlni pe Înţelept.

Şedea cu picioarele încrucişate, cu mîinile împreunate iar trupul lui descărnat era uscat

ca lemnul pentru rug. Era greu de spus dacă e tînăr sau bătrîn. Ochii lui atotvăzători abia de se vedeau sub pleoapele lăsate. Era înconjurat de o cunună de lumină. Kali simţi cum din adîncul ei urcă prevestirea marii păci din urmă, oprirea lumilor, descătuşarea tuturor fiinţelor, ziua de fericire cînd viaţa şi moartea vor fi deopotrivă de zadarnice, vremea cînd Totul se întoarce în Nimic, ca şi cînd purul neant pe care-l zămislise tresărea în ea ca un făt.

Maestrul Îndurării şi-a ridicat mîna ca s-o binecuvînteze pe această trecătoare.

— Capul meu neprihănit a fost însoţit cu un trup blestemat, spuse ea. Vreau şi nu vreau, sufăr şi simt plăcere, mi-e silă de viaţă şi frică de moarte.

— Nici unul dintre noi nu e întreg, zise Înţeleptul. Toţi sîntem mai multe lucruri deodată, crîmpeie, umbre, năluci. Veacuri după veacuri, toţi numai ne-am închipuit că plîngem, că ne bucurăm.

— Am fost zeiţă în cerul lui Indra, spuse femeia pierdută.

— Dar, fie şi zeiţă, nu erai mai liberă de înlănţuirea lucrurilor, şi nici trupul tău de diamant mai ferit de durere decît trupul tău de carne şi de tină. Poate, femeie chinuită, rătăcind înjosită pe drumurile lumii, eşti mai aproape de ceea ce n-are formă.

— Sînt ostenită, gemu ea.

Atunci, atingînd cu vîrful degetelor coadele negre şi mînjite cu cenuşă, Înţeleptul spuse:

— Dorinţa ţi-a arătat propria ei deşertăciune; regretul îţi arată zădărnicia părerilor de rău. Ai răbdare, Greşeală din care cu toţii facem parte, Har nedesăvîrşit a cărui nedesăvîrşire ajunge să se ştie pe sine, Turbare care poate nu eşti neapărat sortită nemuririi...

Moartea lui Marko Kralievici

Clopotele sunau a îngropăciune în cerul neîndurător de albastru. Dangătul lor părea mai răsunător şi mai ascuţit decît prin alte locuri, ca şi cînd aici, în vecinătatea necredincioşilor, ar fi vrut să rostească răspicat că cei care trag clopotele sînt creştini, şi creştin mortul ce se cobora în groapă... Însă jos, în orăşelul alb, cu uliţe strîmte, cu oameni şezînd pe vine la umbră, dangătul de clopot ajungea amestecat cu strigăte şi chemări, cu behăit de miei, cu nechezat de cai, cu răgete de măgari şi, în răstimpuri, cu bocetele şi rugăciunile înălţate de femei pentru sufletul mortului. În

mahalaua spoitorilor, zarva ciocanelor acoperea orice zgomot. Bătrînul Stevan, care tocmai ciocănea mărunt, cu gingăşie, gîtul zvelt al unei carafe de argint, văzu cum se dă la o parte perdeaua din uşă. În odaia întunecată pătrunse dogoarea şi lumina după-amiezii tîrzii, o dată cu Andrev care, ca la el acasă, se aşeză turceşte pe covor.

— Ştii de Marko? întrebă el. Eram acolo.

— Mi-au spus nişte şlepari, spuse bătrînul fără a se opri din lucru. Dacă ai chef să povesteşti, spune, eu îmi văd de treabă.

— Am un prieten printre bucătarii lui Marko. La cîte-o sărbătoare mă lasă să slujesc la masă. Îţi mai pică o bucăţică-două.

— Azi nu e zi de sărbătoare, zise bătrînul, mîngîind gîtul carafei.

— Ce-i drept, numai că la Marko se mănîncă bine şi în zilele de lucru, ba chiar şi în cele de post. Iar la masă, sumedenie de oaspeţi, întîi de toate bătrînii şontorogi de la Kosovo, care nu mai isprăvesc povestindu-şi vitejiile. Dar

se împuţinează an de an. Iar astăzi Marko poftise şi nişte negustori chivernisiţi, oameni cu stare, mai mari ai satelor din munţi, de pe hotar, aşezate atît de aproape de turci încît săgeţile ajung de pe un mal pe altul al şuvoiului dintre stînci, pe-a cărui albie, vara, cînd seacă, curge sînge. Îi chemase ca în fiecare an cînd se pregăteau să năvălească în ţinut turcesc, după mînji şi după oi. Trebuia să ducem la masă tăvi uriaşe, încărcate cu mîncăruri pline de mirodenii. Tăvile sînt grele şi alunecoase, din pricina grăsimii. Marko mînca şi bea cît zece, vorbea mai mult decît atîta şi, bătînd cu pumnul în masă, rîdea şi mai mult decît bea. Din cînd în cînd îi potolea pe cîte unii care se sfădeau pentru prada încă neluată. Iar după ce noi, slujitorii, le-am turnat apă pe mîini şi le-am şters degetele, Marko a ieşit în curtea cea mare, ticsită de oameni. Toţi ştiu că ce rămîne de la ospăţ se dă cui pofteşte şi că rămasul rămasului se aruncă la cîini. Cei mai mulţi îşi aduc cîte o oală, cîte o strachină sau

mahalaua spoitorilor, zarva ciocanelor acoperea orice zgomot. Bătrînul Stevan, care tocmai ciocănea mărunt, cu gingăşie, gîtul zvelt al unei carafe de argint, văzu cum se dă la o parte perdeaua din uşă. În odaia întunecată pătrunse dogoarea şi lumina după-amiezii tîrzii, o dată cu Andrev care, ca la el acasă, se aşeză turceşte pe covor.

— Ştii de Marko? întrebă el. Eram acolo.

— Mi-au spus nişte şlepari, spuse bătrînul fără a se opri din lucru. Dacă ai chef să povesteşti, spune, eu îmi văd de treabă.

— Am un prieten printre bucătarii lui Marko. La cîte-o sărbătoare mă lasă să slujesc la masă. Îţi mai pică o bucăţică-două.

— Azi nu e zi de sărbătoare, zise bătrînul, mîngîind gîtul carafei.

— Ce-i drept, numai că la Marko se mănîncă bine şi în zilele de lucru, ba chiar şi în cele de post. Iar la masă, sumedenie de oaspeţi, întîi de toate bătrînii şontorogi de la Kosovo, care nu mai isprăvesc povestindu-şi vitejiile. Dar

se împuţinează an de an. Iar astăzi Marko poftise şi nişte negustori chivernisiţi, oameni cu stare, mai mari ai satelor din munţi, de pe hotar, aşezate atît de aproape de turci încît săgeţile ajung de pe un mal pe altul al şuvoiului dintre stînci, pe-a cărui albie, vara, cînd seacă, curge sînge. Îi chemase ca în fiecare an cînd se pregăteau să năvălească în ţinut turcesc, după mînji şi după oi. Trebuia să ducem la masă tăvi uriaşe, încărcate cu mîncăruri pline de mirodenii. Tăvile sînt grele şi alunecoase, din pricina grăsimii. Marko mînca şi bea cît zece, vorbea mai mult decît atîta şi, bătînd cu pumnul în masă, rîdea şi mai mult decît bea. Din cînd în cînd îi potolea pe cîte unii care se sfădeau pentru prada încă neluată. Iar după ce noi, slujitorii, le-am turnat apă pe mîini şi le-am şters degetele, Marko a ieşit în curtea cea mare, ticsită de oameni. Toţi ştiu că ce rămîne de la ospăţ se dă cui pofteşte şi că rămasul rămasului se aruncă la cîini. Cei mai mulţi îşi aduc cîte o oală, cîte o strachină sau

doar un blid. Marko îi cunoştea mai pe toţi. Ţinea minte toate numele şi toate chipurile şi nici pomeneală să le încurce. Unuia, în cîrje, îi vorbea de vremea cînd luptaseră împreună împotriva beiului Constantin. Unui scripcar i-a îngînat primele vorbe dintr-un cîntec voinicesc pe care acela îl făcuse în cinstea lui în urmă cu ani şi ani. Pe o babă hîdă a luat-o de bărbie şi i-a adus aminte cum au făcut ei dragoste pe vremuri, cînd lumea era lume. Cîteodată lua chiar el de pe tavă o pulpă de berbec şi i-o întindea vreunuia, spunîndu-i „Hai, mănîncă". Ce mai încolo, era ca-n fiecare zi.
Deodată se opri în dreptul unui moşneguţ aşezat pe o laviţă. Marko îl întrebă scurt:
— Unde ţi-e strachina? Cum îţi zice?
— Unii îmi zic într-un fel, alţii într-altul, răspunse moşneagul cel mărunţel. E totuna.
— Nu-mi amintesc de tine, spuse Marko. Nu-mi sînt pe plac cei pe care nu îi ştiu, nici cerşetorii care nu cerşesc. Te pomeneşti că eşti iscoadă turcească!

— Unii spun că iscodesc tot timpul, zise bătrînul. Dar se înşală: eu îi las pe toţi în voia lor.
— Nu-mi place mutra ta, urlă Marko. Şterge-o de-aici!
Şi îl îmbrînci, cu gînd să-l dea jos de pe bancă. Dar bătrînelul rămase neclintit, deşi nu părea cine ştie cît de zdravăn. Picioarele, încălţate cu tîrlici, se legănau sub el, dar ai fi zis că Marko nici nu l-a atins.
Iar cînd Marko l-a luat de-un umăr să-l salte de acolo, bătrînul a rămas stană de piatră. Doar legăna din cap.
Marko, stacojiu la faţă, zbieră:
— Dacă eşti bărbat, scoală-te şi vino să ne batem.
Bătrînelul se ridică. Era, într-adevăr, mărunt. Nu-i ajungea lui Marko nici pînă la umăr. Stătea acolo, în picioare, nu zicea şi nu făcea nimic. Marko se năpusti asupră-i cu toată puterea, dar ai fi zis că izbiturile nici nu-l ating, deşi pumnii lui Marko şiroiau de sînge.

doar un blid. Marko îi cunoştea mai pe toţi. Ţinea minte toate numele şi toate chipurile şi nici pomeneală să le încurce. Unuia, în cîrje, îi vorbea de vremea cînd luptaseră împreună împotriva beiului Constantin. Unui scripcar i-a îngînat primele vorbe dintr-un cîntec voinicesc pe care acela îl făcuse în cinstea lui în urmă cu ani şi ani. Pe o babă hîdă a luat-o de bărbie şi i-a adus aminte cum au făcut ei dragoste pe vremuri, cînd lumea era lume. Cîteodată lua chiar el de pe tavă o pulpă de berbec şi i-o întindea vreunuia, spunîndu-i „Hai, mănîncă". Ce mai încolo, era ca-n fiecare zi.
Deodată se opri în dreptul unui moşneguţ aşezat pe o laviţă. Marko îl întrebă scurt:
— Unde ţi-e strachina? Cum îţi zice?
— Unii îmi zic într-un fel, alţii într-altul, răspunse moşneagul cel măruntel. E totuna.
— Nu-mi amintesc de tine, spuse Marko. Nu-mi sînt pe plac cei pe care nu îi ştiu, nici cerşetorii care nu cerşesc. Te pomeneşti că eşti iscoadă turcească!

— Unii spun că iscodesc tot timpul, zise bătrînul. Dar se înşală: eu îi las pe toţi în voia lor.
— Nu-mi place mutra ta, urlă Marko. Şterge-o de-aici!
Şi îl îmbrînci, cu gînd să-l dea jos de pe bancă. Dar bătrînelul rămase neclintit, deşi nu părea cine ştie cît de zdravăn. Picioarele, încălţate cu tîrlici, se legănau sub el, dar ai fi zis că Marko nici nu l-a atins.
Iar cînd Marko l-a luat de-un umăr să-l salte de acolo, bătrînul a rămas stană de piatră. Doar legăna din cap.
Marko, stacojiu la faţă, zbieră:
— Dacă eşti bărbat, scoală-te şi vino să ne batem.
Bătrînelul se ridică. Era, într-adevăr, mărunt. Nu-i ajungea lui Marko nici pînă la umăr. Stătea acolo, în picioare, nu zicea şi nu făcea nimic. Marko se năpusti asupră-i cu toată puterea, dar ai fi zis că izbiturile nici nu-l ating, deşi pumnii lui Marko şiroiau de sînge.

— Să nu v-amestecaţi, strigă celor din paza lui. Asta-i doar treaba mea.

Dar, după o vreme, a început să-şi piardă răsuflarea. Deodată s-a clătinat şi a căzut grămadă, cît era de lung. Uite, mă jur că bătrînul nu s-a clintit deloc, doar i-a spus lui Marko:

— Rea cădere, Marko. Căzut ai să rămîi. Cred că ştiai dinainte.

— Bine, dar eram gata pregătiţi să năvălim la turci, spuse Marko cu greu. Apoi, după o vreme: Ei, dacă-i aşa, aşa să fie.

— Împotriva turcului sau de partea lui? întrebă bătrînelul. Cîteodată treceai de la unii la alţii.

Trăgînd să moară, Marko bîigui:

— Şi fata după care umblam tot aşa zicea, şi i-am tăiat braţul drept. Şi au mai fost şi prinşii pe care i-am măcelărit, deşi mi s-a făgăduit... Dar în lume nu e decît rău şi iar rău, ce să mai vorbim. Am făcut daruri popilor, i-am miluit pe săraci...

— Nu te apuca acuma să-ţi faci socotelile, zise bătrînul. Pentru asta ori e prea devreme,

ori e prea tîrziu şi e întotdeauna zadarnic. Mai bine lasă-mă să-ţi pun surtucul meu sub cap, să-ţi fie mai uşor.

Noi eram cu toţii prea năuciţi ca să ne gîndim să-l prindem. Şi-apoi, la urma urmelor, ce rău făcuse? O luă spre poarta larg deschisă. Puţin încovoiat, părea un cerşetor. Dar unul care nu cere pomană. Lîngă ieşirea curţii erau legaţi doi zăvozi. Bătrînul, trecînd pe lîngă ei, puse mîna pe capul lui Negrilă, cel mai rău. Fiara nu şi-a rînjit colţii. Acuma, cînd ştiam că Marko este mort, stăteam să ne uităm cu toţii după moşneagul care se îndepărta. Drumul, cum ştii, o ia drept peste dealuri, cînd suind, cînd coborînd, suind apoi din nou. Bătrînul abia de se mai vedea în depărtare: un om mergînd prin colb, trăgîndu-şi puţin picioarele, cu nădragii largi bătîndu-i coapsele, cu cămaşa fluturînd în vînt. Mergea destul de iute pentru anii lui. Deasupra capului său, în pustiul cerului, zburau gîşte sălbatice.

Mîhnirea lui Cornelius Berg

După înapoierea la Amsterdam, Cornelius Berg a tras la un han, apoi la altul şi iarăşi la altul, mutîndu-se cînd venea sorocul plăţii, mai pictînd încă, rar, mici portrete, tablouri de gen la comandă şi, din cînd în cînd, cîte un nud pentru vreun amator. Sau bătea străzile, ca zugrav de firme. Din nenorocire, mîna îi tremura şi trebuia mereu să-şi schimbe lentilele ochelarilor cu unele tot mai puternice. Vinul, la care se nărăvise în Italia, îi răpea, împreună cu tutunul, şi puţina siguranţă a tuşei cu care se mai lăuda. Îl cuprindea ciuda, refuza să dea tablourile celor care le comandaseră. Strica

totul punînd prea multă pastă sau tot răzuind. De la o vreme n-a mai pictat.

Petrecea ore nesfîrşite în fundul tavernelor pline de fum, unde foşti discipoli ai lui Rembrandt, colegii lui de altădată, îi dădeau de băut, ca să-l asculte povestindu-şi călătoriile. Însă ţările prăfoase şi pline de soare pe unde colindase cu pensulele şi culorile sale se dovedeau mai puţin desluşite în amintire decît fuseseră cîndva în planurile lui de viitor. Şi nu-i mai veneau în minte, ca în tinereţe, glumele pipărate cu care le făcea pe slujnice să chicotească. Cei care-şi aminteau de Cornelius cel vorbăreţ de altădată se mirau să-l vadă acum atît de taciturn. Doar băutura îi mai dădea glas, însă nu izbutea să rostească decît vorbe încîlcite şi dezlînate. De obicei şedea cu faţa la perete, cu pălăria trasă pe ochi, ca să nu-i vadă pe oamenii din jur care, zicea el, îi stîrnesc silă. Cornelius, care fusese multă vreme pictor de portrete la Roma, scrutase prea multe feţe omeneşti, iar acum nu mai

voia să ştie de ele. Spunea că nici animale nu-i mai plăcea să picteze, prea semănau cu oamenii.

Pe măsură ce dramul de talent, cît îl va fi avut, se irosea, părea că se deşteaptă în el geniul. Se aşeza dinaintea şevaletului, în mansarda lui neorînduită, îşi punea în faţă un fruct rar şi scump, care trebuia grabnic reprodus pe pînză, înainte de a se veşteji. Alteori se mulţumea cu o simplă căldare, chiar cu nişte coji de fructe. O lumină gălbuie umplea odaia. Ploaia spăla, umilă, geamurile; totul mustea de o umezeală, de un abur jilav care se îmbibau în tot ce se afla prin odaie, luînd strălucirea căldării de aramă. Lucra o vreme, apoi punea pensulele deoparte. Degetele lui, acum amorţite şi deformate, pictau cîndva cu dibăcie tot ce i se comanda: Venere culcate, Crişti cu barbă blondă binecuvîntînd prunci goi şi femei înveşmîntate în falduri. Acum însă nu mai izbutea să reproducă realitatea aceasta totodată umedă şi luminoasă care pătrundea în

lucruri şi aburea cerul. În trista stradă din Amsterdam, visa la cîmpuri tremurînd sub rouă, mai frumoase decît luncile rîului Anio în amurg, însă pustii, prea sfinte pentru pasul omenesc. Omul acesta, bătrîn acum şi buhăit, părea bolnav de o hipertrofie a inimii. Cornelius Berg, care abia de mai putea să mîzgălească, rar, cîteva jalnice tablouri, era, în viziunile sale, rivalul lui Rembrandt.

Mai avea cîteva rude, dar nu le frecventa. Unii nu-l recunoscuseră, alţii doar se prefăceau. Nu-i mai răspundea la salut decît bătrînul consilier municipal din Haarlem.

Se mutase în orăşelul acesta curat şi luminos şi a pictat acolo o întreagă primăvară lambriuri false pe pereţii bisericii. Seara, după lucru, nu refuza să-l viziteze pe bătrînul consilier. Acesta, cu totul ignorant în ce priveşte arta, trăia acum, după o viaţă lipsită de evenimente, numai pentru lalelele sale. Cornelius împingea bariera îngustă de lemn pictat; în grădină, aproape de ţărmul canalului,

iubitorul de lalele îl aştepta printre flori. Berg nu se prea dădea în vînt după tuberculele acestea preţioase, dar se pricepea foarte bine să distingă cele mai mici amănunte ale formelor, cele mai imperceptibile nuanţe de culoare. Ştia bine că bătrînul consilier îl invita numai ca să-i ceară părerea despre vreo varietate nouă. Nici o limbă nu are destule cuvinte pentru a desemna nuanţele infinite de alb, de albastru, de roz şi de mov. Din solul negru, bogat, patricienele calicii se înălţau zvelte şi rigide. Doar un iz reavăn, care emana din pămînt, plutea deasupra acestor eflorescenţe lipsite de parfum. Consilierul lua cîte un ghiveci în poală şi, ţinînd tulpina între două degete, i-o arăta lui Berg, fără un cuvînt, ca să admire delicata minune. Nu vorbeau mare lucru. Cornelius încuviinţa doar, dînd din cap.

În ziua aceea bătrînul era fericit: izbutise să obţină ceva preţios şi rar. Floarea, albă şi vio-

lacee, avea urzeala unui iris omenesc. Se tot uita la ea, o tot răsucea între degete. Apoi o aşeză la locul ei şi zise:

— Dumnezeu este un mare pictor.

Cornelius Berg n-a răspuns. Blajinul bătrîn repetă:

— Dumnezeu este pictorul universului.

Cornelius se uita cînd la floare, cînd la apele canalului. Terna lor oglindă de plumb nu reflecta decît răzoare de flori, ziduri de cărămidă şi rufe întinse la uscat. Dar bătrînul vagabond istovit vedea în ea, vag, toată viaţa lui. Revedea anumite trăsături de fizionomie observate în cursul lungilor lui călătorii, Orientul sordid, Sudul trîndav, expresii de zgîrcenie, de prostie sau de cruzime văzute sub frumuseţea atîtor ceruri, culcuşurile mizere, bolile ruşinoase, încăierări de cuţitari în prag de cîrciumi, chipul uscat şi absent al cămătarilor şi trupul cel frumos şi gras al modelului său, Frederika Gerritsdochter, întins pe masa de disecţie a şcolii de medicină din

Freiburg. Apoi şi-a amintit de altceva. La Istanbul, unde pictase cîteva portrete de sultani, comandate de ambasadorul Provinciilor-Unite, avusese prilejul să admire o altă grădină de lalele, mîndria şi bucuria unui paşă care voia ca pictorul să-i imortalizeze, în efemera lui perfecţiune, haremul floral. Strînse într-o curte de marmură, lalelele palpitau şi foşneau de propriile lor culori strălucitoare şi totodată delicate. Pe buza unui bazin cînta o pasăre. Vîrfurile chiparoşilor străpungeau cerul palid albastru. Numai că sclavul care, la porunca stăpînului său, îi arăta străinului aceste miracole era chior, iar în găvanul ochiului de curînd pierdut se îngrămădiseră muşte. Cornelius Berg suspină adînc. Şi zise, scoţîndu-şi ochelarii:

— Dumnezeu este pictorul universului.

Apoi, cu amărăciune şi cu glas scăzut:

— Ce păcat, domnule consilier, că Dumnezeu nu s-a mărginit să picteze numai peisaje.

Post-Scriptum

Prezenta retipărire a *Povestirilor orientale*, în ciuda a numeroase corecţiuni, toate numai de stil, le lasă, în substanţă, aşa cum erau cînd au apărut pentru întîia oară în librării, în 1938. Am rescris numai finalul povestirii *Kali*, pentru a pune mai bine în evidenţă o anumită metafizică, fără de care legenda aceasta, tratată în spirit occidental, n-ar mai fi decît o vagă „Indie galantă“. O altă povestire, *Cei zidiţi în Kremlin*, încercare foarte timpurie de a reinterpreta în spirit modern o veche legendă slavă, a fost eliminată. Era scrisă prea prost ca să merite o remaniere.

Prezenta retipărire a *Povestirilor orientale*, în ciuda a numeroase corecţiuni, toate numai de stil, le lasă, în substanţă, aşa cum erau cînd au apărut pentru întîia oară în librării, în 1938. Am rescris numai finalul povestirii *Kali*, pentru a pune mai bine în evidenţă o anumită metafizică, fără de care legenda aceasta, tratată în spirit occidental, n-ar mai fi decît o vagă „Indie galantă“. O altă povestire, *Cei zidiţi în Kremlin*, încercare foarte timpurie de a reinterpreta în spirit modern o veche legendă slavă, a fost eliminată. Era scrisă prea prost ca să merite o remaniere.

Dintre cele zece povestiri care rămîn (şi poate titlul *Povestiri şi nuvele* ar fi convenit mai mult diversităţii lor) patru sînt retranscrieri, mai mult sau mai puţin libere, ale unor basme şi legende autentice. *Izbăvirea lui Wang-Fo* pleacă de la un apolog taoist din China veche; *Zîmbetul lui Marko* şi *Laptele morţii* provin din două balade balcanice medievale; *Kali* derivă dintr-un inepuizabil mit hindus, acelaşi care, interpretat de altfel într-un chip cu totul diferit, i-a furnizat lui Goethe *Zeul şi baiadera* şi lui Thomas Mann *Capetele schimbate*. Cît despre *Cel care le-a iubit pe nereide* şi *Văduva Aphrodissia* (care, în prima ediţie, se numea *Capul însîngerat*), acestea au ca punct de pornire fapte diverse ori superstiţii din Grecia de astăzi, mai bine zis de ieri, de vreme ce redactarea lor se situează între 1932 şi 1937. *Sfînta-Fecioară-a-Rîndunelelor* este, dimpotrivă, o fantazie personală a autoarei, ieşită din dorinţa de a explica numele fermecător al unei mici capele din Atica. În *Cea din

urmă dragoste a prinţului Genghi* personajele şi cadrul povestirii sînt împrumutate nu de la un mit sau de la o legendă, ci de la un mare text literar al trecutului, admirabilul roman japonez din secolul al XI-lea, *Genghi – Monogatari* al romancierei Murasaki Shikibu, care relatează în şase sau şapte volume aventurile unui Don Juan asiatic de mare clasă. Doar că, printr-un foarte caracteristic rafinament, Murasaki „escamotează“, ca să zic aşa, moartea eroului ei şi sare de la capitolul în care Genghi, devenit văduv, hotărăşte să se sihăstrească, la un altul, în care moartea lui e un fapt împlinit. Nuvela mea are drept scop, dacă nu să umple lacuna, cel puţin să ne facă să visăm la ce ar fi fost acest epilog dacă l-ar fi scris chiar Murasaki. *Moartea lui Marko Kralievici*, o povestire pe care de mult îmi propuneam s-o scriu, n-a fost redactată decît în 1978. Povestea are drept punct de plecare un fragment dintr-o epopee sîrbească unde eroul moare de mîna unui trecător misterios, banal

şi alegoric. Dar unde să fi citit sau să fi auzit eu istoria aceasta, la care m-am gîndit apoi adesea? Nu mai ştiu, iar în cele cîteva texte de acelaşi gen pe care le am la îndemînă această versiune nu există. În sfîrşit, *Mîhnirea lui Cornelius Berg* (*Lalelele lui Cornelius Berg* în textul de altădată) a fost concepută pentru a servi drept încheiere unui roman pînă acum neterminat. Cîtuşi de puţin orientală, în afară de două scurte aluzii la o călătorie a artistului în Asia Mică (dintre care una este un adaos recent), această povestire nu aparţine, în fond, prezentei colecţii. N-am putut însă rezista ispitei de a-i contrapune marelui pictor chinez, pierdut şi salvat înlăuntrul propriei sale opere, pe acest obscur contemporan al lui Rembrandt care meditează melancolic la opera sa. Pentru amatorii de bibliografie, reamintesc: *Kali* a apărut întîi în *La Revue Européenne*, în 1928, *Wang-Fo* şi *Genghi* în *La Revue de Paris*, în 1936, respectiv 1937, şi în cursul aceloraşi ani 1936–1937, *Zîmbetul lui Marko* şi

Laptele morţii în *Les Nouvelles littéraires*, iar *Cel care le-a iubit pe nereide* în *La Revue de France*. *Moartea lui Marko* a apărut în *La Nouvelle Revue Française*, în 1978.

Tipărit la «ARTA GRAFICĂ» S.A., Bucureşti

povestiri orientale

(Nouvelles Orientales *cu titlul lor original, apărute în primă ediţie în 1937 şi publicate în versiune definitivă în 1963) reprezintă repovestirea (sau inventarea) unor legende aparţinînd ariei sud-est europene (Serbia, Grecia), Indiei sau lumii extrem-orientale (China, Japonia). Se vădeşte în ele puterea de a intui sufletul din adînc al altor lumi, străine de tradiţia Occidentului, o mare forţă narativă şi prestigiile unui stil desăvîrşit, amintind de* Trois contes *ale lui Flaubert. Citindu-le, nimeni nu va uita* Izbăvirea lui Wang-Fo, *un apolog taoist care ilustrază preeminenţa artei asupra vieţii trăite. Iar cititorului român,* Laptele morţii *îi va aduce surpriza de a regăsi, repovestită de o mare scriitoare franceză, legenda Meşterului Manole, preluată din tradiţia balcanică.*

ISBN 973-28-0460-2

marguerite
yourcenar
povestiri
orientale
marguerite yourcenar / povestiri orientale
HUMANITAS